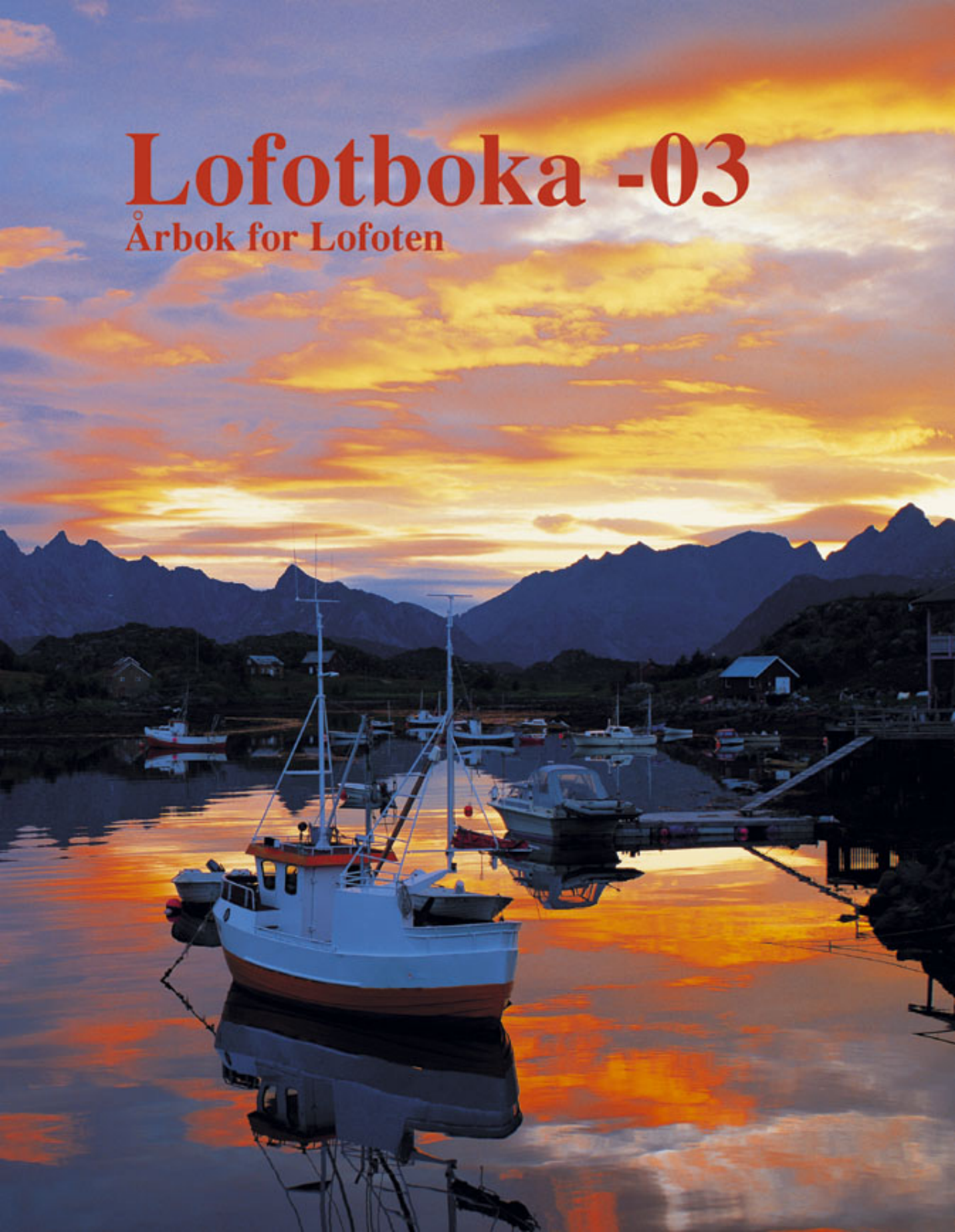

Lofotboka -03

Årbok for Lofoten

Lofotboka -03
Årbok for Lofoten 25 årg.
8063 Værøy

Telefon: 760 95 448 Telefax 760 95 484

Postgiro 0540.03.88093

www.lofotboka.no

bestilling@lofotboka.no

dag@lofotboka.no

Redaktør: Dag Sørli, 8063 Værøy

Forsidebilde: Aune Forlag/Ole P. Rørvik

Produksjon: Lofotboka Forlag - Værøy Media

Trykk, innbinding: Gummerus Printing Jyväskylä, Finland 2002

ISBN 82-7952-006-6

Lofotboka -03

I JUBILEUMSUTGAVEN AV LOFOTBOKA KAN VI BY PÅ FØLGENDE:

VIDAR BERG: Stoler på skreien	7
ALSING WIIK: Fiskeværet Æsholmene	16
MARIE LYSNES: En krone om dagen	23
NILS AAGAARD-NILSEN: Fabrikken på Å	28
TONE ASPHAUG STEINSVIK: Fiskerjenta	37
HILDA HOL ELLINGSEN: Hol kirke gjennom tidene	40
GEIR SVENDSEN: Digermulen – merkevaren i Lofoten	51
JOHANNES HANSEN: Da krigen kom til Svolvær	57
HILDEGARD MAGNUSSON: Barndommens rike	61
ARNT E. PEDERSEN: Den gamle høvedsmannen i Mortsund ...	66
ODDVAR TORSTENSEN: Han Jakob og frendene hans	74
ELISABETH JOHANSEN: Røiserter høie — røiserter lave	78
JOAKIM KAASBØLL: Før Svolvær ble by	84
KJELLAUG KRISTIANSEN: Guttedrømmen	92
ARE ARCTANDER VIK: Den siste Nygaardsvoldbåten	96
DAG SØRLI: Arnolda Dahl og Lofotbunaden	100
ODD GJERSTAD: Og året var 1979	105

*Det er grøden fra
havet som gir liv til
Lofoten...*

Stoler på skreien

Vidar Berg

5 751 493 kilo — Det var vekten av all skrei som ble tatt på land på Røst under Lofotsesongen 2001. Førstehåndsverdien av denne skreien var på over 86 millioner kroner — altså beløpet fiskekjøperne overførte til fiskerne i løpet av de ukene Lofotfisket pågikk utenfor Røst (i fjor). Det gjør Røst til den nest største skreikomunen, bare slått av Flakstad som passerte vel 6 millioner kilo i 2001. Disse tørre tallene forteller noe om hvilken betydning både Lofotfisket og de øvrige fiskeriene har ute i havgapet. Men det er lydene som forteller mest. Lydene blir mange når fisket er på det mest hektiske rundt Røst. De forteller om mennesker, båter, fugler. Og særlig en lyd skiller seg ut. Lyden av fiskevektene. Det veies nemlig fisk på Røst. Tusenvis av fisk. Hver eneste dag.

For mens oppdretterne langs hele norskekysten frykter hva EU kan finne på av gærnskap for å nekte dem adgang til verdens mest lukrative laksemarked, veies det skrei på Røst. Svusj-svusj. Mens oljeselskapene lurar på hvordan de skal klare å snike seg inn på havområdet utenfor den lille øygruppen ytterst i havet, veies det torsk på Røst. Svusj-svusj.

Og mens Barentshavet nærmest blir skrapet for den torsken som om noen år skulle vært landet på Røst, fortsetter røstværingerne å veie tusenvis av fisk, og henge den sirlig på rekke og rad over hjell etter hjell. Fiskevekten på hvert eneste av de seks fiskebrukene sender ut sitt svusj-svusj, en monoton strøm av lyd som forteller om store rikdommer. Hvert svusj-svusj fortel-

ler at en ny fisk er veid, og på vei mot hjeller eller store kar hvor den skal saltet.

—Dersom Røst kommune hadde fått hver eneste skattekrone som betales her ute, kunne vi bokført over 40 millioner kroner i fjor. Nå stikker staten og fylket av med storparten av denne summen. Men beløpet forteller hvor mye fisket betyr for oss, sier rådmann Gjermund Molund, mens han kikker ut over den lille kommunen med vel 600 innbyggere.

Svært få røstværingar snakker egentlig særlig mye om hva fisket betyr økonomisk. Ikke høyt og slett ikke med fremmedfolk som bare dropper innom for en dag eller to. De er vel vant med at såkalt urbane mennesker lar seg fascinere av både natur og rikdom, men de brauter verken med det ene eller det andre — ute på Røst. Når torskefisket starter en gang på nyåret vet de imidlertid at den flate øya de bor på vil bli invadert av både fremmedfiskere og folk med mer perifer interesse for innsiget av skrei. Det innsiget som skjer rett utenfor inngangsdøra til rundt 200 forblåste hus på en øy vest i havet.

— I løpet av Lofotfisket landes det fisk på Røst til en førstehåndsverdi på godt over 100 millioner kroner. Det er ikke bare skrei, også sei, hyse og uer hører

Guttorm Nilsen er en av veteranene i jakten på skreien.

Foto: Tom Melby

med i dette tallet. Det handler om mye penger, men vi er vant til å løfte i flokk og vet at overskuddet ikke er på plass før tørrfisken er solgt langt ut på høsten, sier fiskekjøper Olaf Pedersen, mens han myser mot marssola og ser båt etter båt legge til ved bruket. Og det er ikke bare båter med hjemmehavn Røst som legger til kai. De første ukene av fisket har rundt 200 båter landingsadresse Røst. Godt under halvparten av disse har RT i baugen. Resten kommer så langt borte fra som Farsund, Stavanger og videre langs kysten helt opp til Finnmark. Alle jakter på kvoten, og fyller båtene med lubben torsk fra Barentshavet, som bare har et mål i livet — å føre slekten videre innerst i Vestfjorden.

— Om vi tjener penger på å skjære tunger. Ja visst, og vi bruker de på alt som er nødvendig — klær, tv og godter, ler de tre ungjentene Lene Nilsen, Ida Killi Sandberg og Kine Elisabeth Jensen fornøyd, der de står på kaikanten og venter på at de største båtene skal få levert fangsten. For det er der pengene ligger og venter. Opp mot 1.000 kroner på noen ettermiddags— og kveldstimer kan det bli på en ivrig tungeskjærer, og nå har jentene overtatt på fiskebruk etter fiskebruk. I egnertbuene er det imidlertid sjelden plass til unge jenter. De eneste av den sorten er bilder av halvnakne damer fra et fordums manneblad, som pryder slitte

På vei inn med dagens fangst

Foto: Tom Melby

vegger som for flere mannsaldre siden sto i Henningsvær.

Nå venter Willy Mikalsen på ny bu, til erstatning for gammelbua. I mens egner han lina med reker, for torsken er blitt finspist de siste årene. — Han vil ikke lenger ha sild og makrell. Det må reker til, helst beste sort. Vi satte to liner for noen dager siden — på den med sild fikk vi sju fisk, på den med reker fikk vi nitti. Så finspist er han, humrer Mikalsen.

Torfinn Kristiansen derimot bryr seg ikke om finspist torsk. Han jakter havets delikatesse med garn, som så mange andre røstværinger. Garnsettet til Kristiansen

står vest i havet, en drøy times gange med 38-fotingen «Erato».

— Den het Solskjær da jeg kjøpte den for tre år siden. Men den forrige eieren ville beholde navnet, dessverre, sukker Kristiansen, og erkjenner at Ole Gunnar er helten på favorittlaget Manchester United. 50-åringen som snart gjør bodøvrering av seg har til og med vært på Uniteds hjemmebane — sist høst.

Lene Nilsen, Ida Killi Sandberg og Kine Elisabeth Jensen er allerede erfarne tungeskjærere. T.h: Mot land.

Toto: Tom Melby

Bruket må klargjøres før neste dag om kvoten skal fylles.

Foto: Tom Melby

— Det var femtiårgaven fra familien, de vet hvor fotballgærn jeg er, skratter Kristiansen, mens han kikker etter første garnlenka som skal trekkes.

— Det blir nok et magert resultat i dag, sjøen passer ikke helt, erklærer han med klar henvisning til mange års erfaring fra Lofothavet. Og får rett. Av tre garnlenker drar han bare to, og antall fisk på to er ikke mange. Vel hundre kilo skrei hales opp av havet, et resultat yrkesfiskeren slett ikke er fornøyd med. Seks timer på havet burde så absolutt gitt bedre utbytte.

— Det kunne vært bedre. Nå er det bare å håpe på et skikkelig innsig, trøster Torfinn Kristiansen seg med, mens han konstaterer at gamle tegn og kunnskap om fiske nok en gang slo til.

For det er kunnskapen om havet, og det havet gir, de lever av — storparten av røstværingene. Det er derfor de protesterer når oljeselskapene forsøker å snike seg inn bakveien. Det er derfor de er opp-tatt av hva EU mener om lakseavtalen, og det er derfor de rynker pannen bekymret når de hører hva som er i ferd med å skje i Barentshavet.

Mens fiskerne studerer været, diskuterer og håper på neste dag, funderer samtidig fiskebrukarbeiderne Tone Rolandsen og Mariann Rånes på lyden fra fiskevekten. — Det høres ut som når en trailer bremses. Vi blir litt ør av å høre den hele dagen, den setter seg liksom i bakhodet, erkjenner de to jentene på fiskebruket, mens de fortsetter å veie fisk etter fisk. Svusj-svusj er lyden av Røst, blandet med hese skrik fra krykkja og dumpe motorlyder fra sjarker, skøyter og andre fiskebåter.

*Der fisken var,
flyttet folket etter..*

Fiskeværet Æsholmene

Alsing Wiik

Æsholmene ligger på nordvestsiden av Vestvågøy, like utafor Utakleiv, og eies i fellesskap av denne gården. Havet utenfor Æsholmene er ureint, og det kan være vanskelig å finne farbar lei når en kommer ute fra havet.

Før 1850 var det ikke ordinært fiske om vinteren på Æsholmene. Æsholmene består av Storholmen og Indreholmen. Dessuten en mengde mindre holmer og skjær. Men det er bare på Storholmen det kan være boforhold. I tidligere tider var det laget noen fiskergammer som fiskerne kunne søke ly under når de var der ute. Det fortelles videre at fiskerne søkte ly under Sauhellaren på Storholmen i eldre tid.

Men i 1853 ble det bygd rorbuer på

Æsholmene. Grunnen var at det hadde vært flere uår for innersida av Lofoten. For yttersida var det imidlertid godt fiske — særlig for værene i Borge.

De første som bygde rorbuer på Æsholmene, var Anders Kristensen, Ole Abel Johanessen og Hans Abrahamsen, alle fra Utakleiv. Det var høsten 1853. Anders Kristensen, som da var 22 år gammel, var meget ivrig for å få satt opp rorbue for seg og sitt mannskap der ute. Vinteren 1854 var det første gang det lå fastboende fiskere på Æsholmene. Allerede i 1855 rodde der 9 garnbåter for Æsholmene. Da drifta var på sitt høyeste her ute — i årene frå 1860 til 1890 — rodde det opp til 34 garnbåter for holmene. Der var høvedsmenn som Sivert Nilsen og Hans Hansen fra Haukland,

Hans Krantz Johansen og Adolf Johansen fra Vik. Jens Andersen, Haug hadde egen rorbu der ute fordi kona hans var fra Utakleiv. Fra Holand rodde Edis Hansen, Nils Johannessen og Andor Andreassen. Ellers var der høvedsmenn fra Storeide, Rise, Offersøy, Myrland, Vikten, Storsandnes, Tangstad og Liland. Fra Voie rodde Hartvik Martinussen og Hartvik Jørnsen (Jørgensen). Hartvik Jørnsen omkom i 1861 eller -62 på tur fra Voie til Æsholmene, sammen med sin sønn og to drenger. Folk mente at det var et forvarsel før de dro av sted. Da folkene kom ned til naustet, kom en halt rev ut av naustet. Det var austavindsrokk, og da folkene skulle skyve firroringen ut, kom det en tullrosse og tok sydvesten av de alle fire. Men de heiste seil og dro avsted. En kastvind utenfor Hagnesset har antakelig kvelvet båten. Det fantes ikke spor verken av båten eller folket.

I 1868 flyttet folk med familie til Æsholmene. Elling Sørensen fra Nordal i Sunnfjord, født i 1836, reiste som 17-åring til Bergen — og reiste derfra til Nusfjord med en Nordlandsjekt. Han kom senere til Utakleiv. I 1860 giftet han seg med Ingeborg Marie. I 1868 reiste han med sin familie fra Sund i Buksnes der han hadde bodd et år, og til Æsholmene. I 1870 kom Erik og Dorthea Israelsen med sønnene Erik og Israel og datteren Ovidia utover til Æsholmene. De var fra Folla. På denne tida kom også Kristine og Sivert Nilsen fra Haukland. Men de bodde bare ett år på Æsholmene.

Fiskeværet Æsholmene var ikke det beste stedet for fastboende. Det ble mange vanskeligheter når uværet kunne vare i flere uker og de dermed var avskåret fra resten av omverdenen i flere uker. Høsten 1873 hadde uværet vart nesten hele etteråret. Det led mot jul uten at været hadde vært slik at de fikk handlet inn varer til jul. Elling Sørensen og Erik Israelsen ble enige om at de skulle dra til Mærvoll der nærmeste handel var, for å handle inn de nødvendige varene før jula. Om morgenen den 22. desember var været noenlunde bra. Erik sendte sønnen av gårde til Elling for å spørre om de skulle dra avgårde til Mærvoll denne dagen. Elling var kjent for å ha god greie på været. Han gikk ut for å studere forholdene, og fant ut at de ikke burde dra avgårde denne dagen likevel. Erik Israelsen og sønnene Erik og Israel reiste da alene. De forliste inne på Steinefjorden på tur til Mærvoll. Alle tre satte livet til. Eldste sønnen — han het Erik, var også gift. Dermed satt det to enker og en farløs datter igjen ute på holmene. Det ble stort oppstyr i det lille samfunnet på Æsholmene da de ble klar over at 3 mann var omkommet på Steinefjorden. Ingeborg Marie, som var fruktsommelig, ble barselsyk, og sønnen Justus kom 4 uker for tidlig — 23. desember 1873.

De to enkene og datteren Ovidia reiste fra Æsholmene i 1874. Ovidia ble senere gift med Jørgen Sivertsen, Valberget.

Også for Elling Sørensen kunne livet

være problematisk på Æsholmene. Men det var også mange gode tider både vår og sommer når alt klaffet. Fiskerne som var der ute hadde et godt forhold til familien Sørensen — og det ble gjensidig hjelp når været gjorde forbindelsen med fastlandet umulig.

Men en høst var været svært ulagelig og ingen fiskere var ute på holmene. Det ble lite mat til familien — og en kveld hadde de ikke mat til neste dag. Om morgenen tok Elling som vanlig seg en tur for å se etter det store uværet som hadde rast om natta. Da fant han en storkveite som havet hadde skyllet på land. Matforsyningen var berget — og som kjent: "Når nøden er størst, er hjelpen nærmest".

En annen gang like etter 1880, ble det en orkanaktig storm fra sydvest. Det var like etter fullmåne, og sjøen steg faretruende fort før det ble flo. Elling skulle se på forholdene, men sjøen steg så fort at Elling ikke kom seg inn i huset da han kom tilbake. Ingeborg Marie og ungene var inne-sperret. Uværet brøt inn en vegg i huset, og sjøen kom inn i huset og sto så vel halvmeteren over golvet. Barna hadde da ingen andre steder å være enn på matbordet. Situasjonen så da nærmest håpløs ut for familien, og Ingeborg Marie ba da barna at de i fellesskap måtte be Herrens bønn. De så gjorde.

Været kunne skape de største vansker for folket på Æsholmene.

Illustrasjon Erik A. Eriksen

Vinden dreide da på nordvest, og sjøen steg ikke mer. De var reddet for denne gang.

I 1885 flyttet familien Elling Sørensen fra Æsholmene til Berg i Hol. Familien besto da av tre jenter fra 24 til 20 år og tre sønner fra 15 til 6 år. Dessuten var en gutt og ei jente døde som små. Harry Ellingsen var den yngste. Han var født i 1875. Etter at familien Elling Sørensen flyttet fra Æsholmene, har det ikke vært fastboende der ute.

Men fisket fortsatte som før, og en gang i 1890-årene var det ikke mindre enn 34 båter som rodde her ute. Det var et farefullt hav på grunn av alle fall og grunner. Men det er fortalt at de fiskerne som hadde rodd en tid for Æsholmene kunne høre hvilken grunne som brøt — om det var Hella, Ofsen, Ongelbryten eller andre av de tallrike grunnene og fall. Det var vanskelig å komme inn til Æsholmene. Det fikk Johan Hansen Høybakkmo og hans mannskap merke. Mannskapet var Andreas Bølgen, Offersøy, Andreas Jensen, Nautøy, Leonard Hansen, Vik, Henning Jensen, Hellen og 16-årige Joakim Reppe. De kom på yttersida av Skolmnesset og været var så hardt at de ikke hadde muligheter til å krysse eller ro om neset. De tørnet da med garnmilen og dregg til le av Skolmnesset, men utpå kvelden gikk stormen over til sydvest og de måtte sette unna. Johan Hansen som var ung, ba da den mer erfarne Andreas Bølgen om å overta roret. Andreas var en erfaren høvedsmann. Det ble en hard sei-

las — uten den minste føring av seil jog båten som et såret dyr unna været. Det var godt sjømannskap å få båten klar alle grunnene utenfor Borgeværene. Hellet sto dem bi, og det lyktes til slutt for det dyk-tige og uforferdede mannskapet i natte-mørke og snødrev å komme i havn. Da det lysnet av dag, kunne de konstatere at de hadde seilt gjennom Gimsøystrømmen uten å se land og var kommet til Lyngvær i Vågan. Hvordan dette var gått til — at de ikke hadde sett land og gått klar alle grunnene, var en gåte for dem. Andreas Jensen mente det var en Guds styrelse...

Det var uvær nesten hver dag, og det tok Johan Hansen 3 uker før de om innersida av Vestvågøy kom til Æsholmene for å fortsette fisket. Første dag Johan Hansen og båtmannskapet var på sjøen for å dra bruk, kom det på nytt en sydøstkuling. De måtte på nytt sette unna, men klarte denne gangen å komme opp til Eggum.

Samme dag som Johan Hansen hadde satt unna og kommet til Lyngvær, måtte også båtlaget til Johan Andreassen sette unna. Han klarte ikke å komme opp til Eggum, men måtte legge unna over Hadsselfjorden. Seint på kvelden kom han til Gaukværøy. Det var et under at han kom gjennom de mange grunnene utenfor Gaukværøya — og at han nådde fram før stormen dreiet nordvestlig.

Storkveita ble redningen denne gangen..

Illustrasjon: Erik A. Eriksen

Også etter hundreårsskiftet fortsatte fisket, men med vekslende antall båter. Det var også seilskøyter med doryer som deltok i fisket når det var forhold til det. Den 31. januar 1910 var en småskøyte med to doryer med oppholdshavn i Steinefjorden, ute med line utenfor Æsholmene. Da kom det uten forvarsel storm fra nordvest og snøkovet skjulte doryene. En av doryene klarte man ikke å finne. Nikolai Reppe og Georg Gundersen, Dønvold, omkom. Man fant verken båt eller folk.

I årene fra 1910 til 1912 var Statens Havnevesen på Æsholmene og laget støanlegg, murte kaier og satte opp staker på båer og skjær. Det gjorde det langt lettere å ro for Æsholmene. Men nytten av støanleggene og steinkaiene ble heller mindre. Rundt 1917-18 var motoren blitt mer vanlig, og rorbuene ble flyttet fra Æsholmen til Vågan eller Steinefjorden. Den siste som rodde vinterfisket på Æsholmene var Jørgen Andersen, Utakleiv, med sine sønner. 1924 ble sis-

te vinteren — for da kjøpte også han og sønnene motorbåt.

Dermed er egentlig historien om Æsholmene som fiskevær forbi. De første femti årene var det ganske trangt om plassen. 34-36 garnbåter i været tilsvarte at 140-150 mann skulle ha plass. I 1893 anbefalte Buksnes kommunestyre en søknad fra oppsitterne på Utakleiv en molo og fyrlykt for fiskeværet Æsholmene. I 1900 kom fyrlykta på Æsholmene — som den tredje fyrlykta i Buksnes.

Det kan nevnes at ved storflo ble Storholmen delvis delt i tre. Men ved storfloa omkring 1880 var holmen delt i syv. Det var da floa holdt på å ødelegge stua til Elling Sørensen. Det var altså ikke å undres over at familien søkte etter sikrere boplass.

Historien om Æsholmene som boplass og fiskevær varte altså i rundt 70 år. Nå er det igjen svartbaken og skarven som regjerer her ute.

*Ingen kom nærmere
inn på folk flest enn
”sykepleiersken”...*

En krone om dagen

Marie Lysnes

Høye, nakne fjell var det som møtte meg da jeg i slutten av mai 1933 ankom til fiskeværet Sund i Flakstad distrikt. Derfra reiste jeg med ”Post-Nils” sin motorbåt til mitt bosted Ramberg – ”byen” i Flakstad. Her bodde det den gangen 120 mennesker. Det var sikkert ikke noe skjønnhetsråd som hadde vært til stede ved bebyggelsen – her lå nemlig våningshus, fjøs og doer om hverandre – alt i en klynge. Stedet gjorde krav på å være det sentrale i bygda. Her var 3 handelsmenn – hvorav en baker. Her bodde også jordmor og sykepleierske, og her var post og telegraf.

Det manglet ikke på ”klem” av ”Post-Nils” på turen fra Sund, og da jeg både ergelig og forundret spurte jordmoren hva det kom av, svarte hun bare: ”Han klem-

mer alle unge damer som reiser med ham, så det blir sikkert ikke siste gangen”.

Lønnet av legat

Avdøde væreier (Bernhard Dahl) og frue i Nusfjord fiskevær hadde gitt et legat på 25.000 kroner til bygda. Med renter av dette skulle sykepleiersken lønnes. Lønna var kr 90 pr måned – på egen kost når jeg ikke var i pleie. Kommunen skulle holde hus, lys og brenne, samt reise og telefon for de som selv ikke kunne betale dette.

Huset var et umøblert værelse, kjøkken uten utstyr. Brendslet besto i kull og usaget ved. Saging og hugging måtte jeg besørge selv, og jeg ble tilslutt ganske god til dette. Fritt lys besto i fri parafin, lamper måtte jeg kjøpe selv. Reise og telefon måtte jeg legge ut for av egne penger, mot

Den unge Marie Lysnes.

*Bildet har vi fått låne av
Anne-Lise Johansen*

refusjon hos herredskassereren. Her var alltid kassen tom.

Om vinteren tjenestegjorde jeg i Nusfjord, og da hadde jeg det godt. Hadde da fri kost hos væreieren, samt værelse med kontor i bakeribygningen. Der fikk jeg et hjem hvor jeg kunne få puste ut og lette mitt hjerte når motgangen og ensomheten ble for stor. Her møtte jeg en gjestfrihet og omsorg som jeg sjelden har sett maken til.

En krone pr dag

I legatbestemmelsen heter det at sykepleiersken skal ha en krone pr dag der hun er i pleie i tillegg til lønnen. Dette var ment som en beskyttelse for sykepleier-

sken for å hindre misbruk. Men denne bestemmelsen var ikke bare av det gode. Der de hadde god råd, fikk jeg kronen. Men slike hjem kom jeg sjelden i. Der de ikke kunne betale, skulle jeg få igjen av kommunen. Men de fleste hjem var jo slike som prøvde å klare seg selv, og ikke være kommunen til byrde. Det ville da være meningsløst om jeg skulle bli årsak til at de måtte få støtte.

Jeg ba væreieren om å få forandret denne bestemmelsen. Foreslo at bygdens foreninger betalte differansen for å få lønnen hevet til kr 1.200 pr år – så kunne kronen utgå, og at da heller foreningene kunne betale 50 øre pr dag av de jeg var i pleie hos. De kunne da bedre bestemme hvem som skulle slippe å betale. Denne ordningen gikk senere igjennom.

Noen bilder fra mitt arbeid

Den første pleie jeg var i, var på en ensom liten plass hvor kona, 39 år, fikk sitt tolvte barn, hvorav den eldste var 16 år. Hun stelte huset, fjøset og maten med litt hjelp av en nabokone. De hadde 2 kyr og 2 kalver.

Det var distriktslegen som beordret meg dit. Han tok meg med i båten sin og fulgte meg selv fram til stedet. Mannen i huset nektet å ta imot sykepleiersken, han kom med alle slags unnskyldninger, og til slutt sa han at de hadde ikke slik mat at de kunne by et fremmed menneske. Doktor mente at når de hadde mat til seg selv, ble det sikkert litt til sykepleiersken også. Dermed ble jeg.

Den ettermiddagen fikk barna en tykk brødskeive hver med sirup på, uten smør, og de satt som lys langs veggene mens de spiste. Om aftenen servertes ruggrøt uten noe på, og melk oppblandet med vann til grøten. Barselkona og jeg fikk hvetemelsgrøt, kokt av vann med muligens litt melk i, og sukker på grøten og melk til. Jeg ønsket å dele med barna, men fant det best å tie. Jeg fikk en bredfull tallerken, og strevet til jeg hadde klart halvparten. Da ba jeg om å få gjemme resten til neste morgen. Regnet med at det ble det samme hva jeg spiste.

Neste dag kom en bedre stilt nabokone med en kurv smurte smørbrød med godt pålegg, et fat hjemmelagede fiskekaker og en skål moltekrem. Hun hadde fått høre at den ”nye sykepleiersken” var kommet og

skjønte nok at her var ikke så rart bevendt med maten. Kona i huset ble glad. Hun hadde ligget og hatt vondt i seg på grunn av kosten. Nå fikk hun noe bedre å by, og ville gjemme maten for å ha til meg. Jeg var ikke noe glad for dette, og jeg fikk satt gjennom at hun og barna spiste av denne maten. Når jeg skulle spise, lurte jeg en av de små på fanget og ga han maten. Tok så selv det huset hadde å by.

Barna hadde lite klær. De gikk barbeinte i treklomper, og det var helt fornøylig å se en liten treåring hvor godt han berget disse på seg. Da jeg spurte 16-åringen etter ”do”, svarte hun: ”Vi har ikkje.” ”Hvor

Dette bildet fra Østre Nesland fra 1920-årene har vi lånt fra Flakstadkalenderen 1989.

Fra Nusfjord. Storbåtene i "legg" på havna – med stropper av tykt tau. Festet kunne lett løses når båtene skulle ut.

Foto: Olsens Lystrykkanstalt

går dere da?" "I fjøsen eller attom steinan".

Skulle en her gitt forskrifter og påbud om den slags, måtte en helst bygget en for dem. Forresten var jeg avskåret fra å si noe. Jeg var blitt påtvunget en familie som hadde kjempet for å beskytte seg, de ville ikke stille sin fattigdom til skue. Det

var visstnok en av de dårligst stilte familier. Det neste sted jeg kom til, var hos vær-eieren i Nusfjord. Forskjellen var himmelvid. Men herfra ble det etterpå sendt kasser med tøy og matvarer til mine første venner.

Et annet sted – også en ensom plass, lå mannen døende. Den lille stuen de hadde besto av et rom med en liten gang utenfor. Her sov man, kokte, spiste og oppholdt seg i det samme rom. Mannen lå i sin seng i et hjørne av rommet, datteren på divan i et annet hjørne. Det var nemlig

bare de to. I et tredje hjørne sto en lånt divan til mitt bruk.

Den natten mannen døde, var det et forrykende uvær så vi kunne ikke komme ut. Heller ikke kunne vi fyre i ovnen på grunn av lukt – og vi to alene klarte ikke å få båret den døde mannen ut i gangen. Jeg foreslo at vi skulle legge oss, vi holdt i hvert fall varmen selv om det ikke var så trivelig å ligge i samme rom som den døde mannen. Heller ikke i dette huset hadde de noen form for ”do”...

Etterord

Den 20. desember 1939 holdt Marie Lysnes foredrag ved Norsk

Sykepleierskeforbunds fortsettelseskole. Det du har lest ovenfor, er utdrag fra foredraget. Marie Lysnes ble født i Tromsø 12.10.1906, og da hun fylte 95 år i 2001, kunne ”Aftenposten” fortelle mer om denne sykepleiersken som var stasjonert i Flakstad. Men la oss slutte med noen ord om folket i Flakstad skrevet av søster Marie selv:

”Som distriktssykepleierske ytterst i havgapet lærte jeg å beundre menneskene der, hvordan de tok sin ublide skjebene med verdighet, med hjelpsomhet og omtanke for de som var verre stillet. Man kunne bøye seg i respekt for denne befolkning!”

*De var framsynte og skapte
et industrieventyr..*

Fabrikken på Å

Nils Aagaard-Nilsen

De aller fleste eventyr begynner som oftest med "det var en gang". Slik kunne jeg også begynne min lille artikkel om Fabrikken på Å; "Det var en gang en ide-rik mann som kom på den storartede ide å starte med hermetikkproduksjon i et lite fiskevær vest i Lofoten. Det var mange skjær i sjøen, det var krig i landet og ikke så enkelt å få fatt i byggevarer. Et slikt prosjekt krevde dessuten stor arbeidsstokk og ikke minst kapital. Kanskje hadde noen prøvd på lignende oppgaver i Lofoten, men denne mannen var som Askeladden, han så muligheter i det meste. Og så la han i vei. Å-folket var som Per og Pål, skeptisk og forundret over slikt overmote, men samtidig spent på om de også kunne tjene noen skillinger på prosjektet....

Men mannen måtte selvsagt først løse noen oppgaver; lage tegninger og planer, skaffe kapital, og ikke minst — få tak i gode hjelpere.

Bygningsarbeidere fant han både på Å og i andre deler av Lofoten og ellers i Nordland. Fra fjern og nær kom de, og stedet Å var plutselig i vekst. Byggherren var vel fornøyd med det han så, og hjelpere fikk verken salt i såran eller tap av ære. Det var en gulltid for mange.

Et storslagent og fremtidsrettet arbeid var

*Luffoto av Å-havna med den "nye"
fabrikken.*

*Bildet har vi fått låne av
Sigurd Ellingsen*

Fabrikken sett fra havna. I bakgrunnen "Oskarbua". Foran ser vi bl.a. "Strømgutten".

Bildet har vi fått låne av Sigurd Ellingsen

nå i gang ute på Å. Det var firma S. H. Ellingsen som startet det hele. Året er 1941. Det er litt usikkert når bygningsarbeidet startet og når det ble avsluttet. Jeg har undersøkt litt rundt dette, men det er vanskelig å finne svar. Imidlertid sier Bjørnar Jensen på Å at han i en av heise-ene på Fabrikken fant en dato og et årstall skrevet på veggen. Datoen husker han ikke, men årstallet var 1943. Da han skulle sjekke dette, var dessverre alt overmalt.

Da var altså Fabrikken ferdig i 1943, noe som tyder på at Asbjørn Hammer, Å, har rett når han angir byggeperioden til "årene 1941-42".

Som bildene viser, så var det litt av et areal som Fabrikken skulle bygges på. Den besto av hele 3 etasjer. I første etasje (kaietasjen) foregikk mottak, sløyning og flekking av fisken. Ser for meg flekkeran der de i raskt tempo prekeverte fisken. Han Kristian Jensen "Namdaling" og Alfred Skoglund og andre var noen kløpere på det feltet.

Den ferdige fisken ble så fraktet opp til produksjonslokalene i tredje etasje via en stor heis. Her ble den videreforedlet og

hermetisert for et større marked. Andre etasje på Fabrikken ble brukt som et slags varelager. Anlegget hadde altså svære dimensjoner. Det er blitt meg fortalt at det på tomta opprinnelig sto ei bu. Den ble senere flyttet noe lenger ut i havneområdet, og gikk under navnet "Oskar-bua".

Asbjørn Hammer, Å, skrev i et brev til meg, datert 3/2-02, følgende:

"Noen opplysninger om produksjon av hermetikk på Å:

Så vitt jeg vet blev Fabrikken bygd i årene 1941-42. Da jeg begynte på Fabrikken var Johan Kibsgård formann og Ivar Paulsen Autoklavkjører og Fyrbøter. Det blev lagt ned Fiskeboller, Fiskekaker,

Fabrikkarbeidere: Bak fra v.: Kristian Jensen, Gjerly Kristiansen, Ottar Larsen, Hansine Kibsgård. Foran fra v. Alfred Skoglund og Johan "Strauss" Lorentzen.

*Bildet har vi fått låne av
Asbjørn Hammer*

Rogn, Lever, Kjøttkaker, Kjøttboller, Fårikål. Arthur Storslett, Per Jensen, og senere meg, Asbjørn, var Falsere. Den første tiden var jeg ansatt som separatorkjører, det vil si at vi separerte Fisken til Fiskefarse som senere blev bearbeidet for Boller og Kaker. På fabrikken var det mange kvinner ansatt, ved Produksjonen ca. 12-14 stk. Dessuten var det en del på lageret som pakket hermetikken for videre-sendelse til alle kanter av landet.

I forbindelse med produksjonen var det ansatt 3-4 mann som Fileterte hyse og torsk og annen fisk på brygga nede der Herbert Jensen var Formann.

En del navn!

Eline Kibsgård, Anna Larsen, Haldis Hammer, Henny Jensen, Ingrid Lorentzen, Hansine Kibsgård, Ågot Jensen, Haldis Pedersen, Eldrid Kibsgård, Rutt Holmen, Lilla Holmen, Sally Kibsgård, Julie Holmen, Synøve Berg. Kanskje det var flere. Ellers var det mange andre på den mannlige siden. Jeg tror at produksjonen sluttet omkring 1960. Dessuten arbeidet Eldis Reielson, Astrid Johnsen, Signe Ramstad, Nelly Berg, Margit Ramstad, Torvald Kibsgård, Olette Husby.

Når det gjelder Fabrikkpipa så har jeg fått opplyst at den tok stormen en uværsmatt 1993, 12-13 Februar.

Ettiketten på Fiskeboksen kan du antagelig få hos Bjørnar Jensen og det samme om byggingen av Fabrikken. Etter som jeg har hørt var det en del utenfra og noen fra Reine. Oppskrifta vet jeg ingenting om, men Kakene og Bollene var meget gode.

Fra Norges Varemesse, Tromsø juli 1952. Messen ble åpnet av Kong Haakon 7. Fra venstre: Norvald Torbjørnsen (representant firma Ellingsen), Rolf Stranger (Oslo) og HMK Haakon 7.

*Bildet har vi fått låne av
Sigurd Ellingsen*

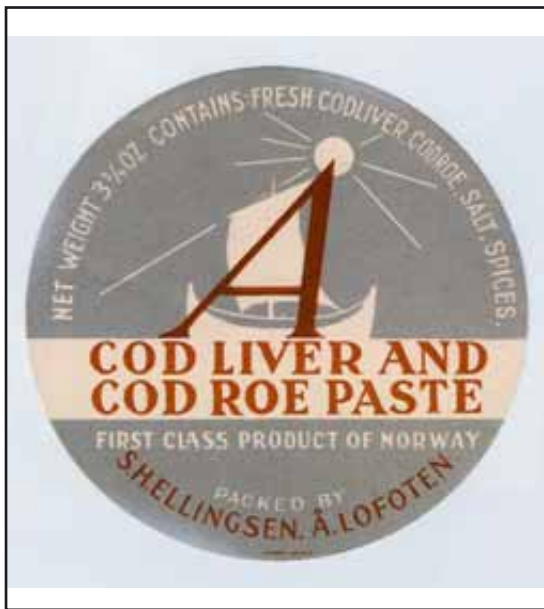
Sender 3 stk. bilder som navnene står på baksidene. hilsen Asbjørn. "

Som vi kan lese ut av Asbjørns brev, så var det ikke så rent få som hadde sitt daglige arbeid på Fabrikken, faktisk et 20-talls personer.

"Fabrikken på Å", eller "Ellingsen—fabrikken" ble begreper. En hel generasjon Å-væringa hadde sitt levebrød der ned ved havna. Fremmedfolk kom også til stedet. Jeg husker fremdeles Alfred Skoglund med den kolossale røsten, og Kristian Jensen, kalt "Kristian Mandaling". Det var liv, det var røre. Side om side arbeidet kvinnfolk og mannfolk. De gikk til og fra sin daglige dont, og livet var godt for de fleste.

Hvordan var så arbeidstiden på den tiden? Asbjørn Hammer forteller at da han kom til Å på begynnelsen av 1940-tallet, så var den daglige arbeidsøkt fra 09 til 1800. Formiddagspausen var på en halv time, og middagspausen fra klokka 13-14. Asbjørn sier videre at den første tiden var lørdagene full arbeidsdag, men senere ble jo arbeidstiden på lørdager regulert til kl 14. Da var det virkelig helg. Som en liten kuriositet kan Asbjørn også nevne at timelønna på den tiden var kroner 1,46!

Jeg for min del var ikke gamle karen på 1950-tallet, men likevel er den noen inntrykk som har festet seg i minnet. Spesielt ser jeg for meg kvinnfolkan når de kommer forbi Naustan i sitt kvite arbeidstøy. Ruslanes heim til hus og onga. Alltid kommer de mot meg. Det var liksom bare

Etiketten viser at firma Ellingsen også hadde et utenlandsk marked.

*Bildet har vi fått låne av
Asbjørn Hammer*

det kvite arbeidstøyet, intet annet. Det er et sterkt sanseinntrykk, ja, faktisk som et Munch-bilde — fabrikkarbeidere på vei hjem. Det er underlig hva som kan feste seg i tankene og skape bilder.

Andre minner? Jeg må jo selvsagt nevne de herlige fiskekakene som ble produsert. Smaken av disse delikatesser sitter ennå i ganen. Når vi småonga var ute på våre daglige tokter, så hendte det at vi stakk oppom Fabrikken for å snike oss til ei fiskekake eller to. Der lå — i våre øyne — svære fjell med fiskekaker. Å, for en duft! Der sto han Arthur Storslett, han Per Jensen og han Asbjørn Hammer og separerte fisken til farse. Eline Kibsgård hus-

ker jeg sto ved bruningspanna. Ellers hadde alle sine oppgaver, nesten som et samlebandsprinsipp. Det gikk unna i en faderlig fart.

Arbeidet med å legge fiskekakene, fiskebollene og andre produkter i hermetikkboksene foregikk manuelt. Snakk om lynraske hender og presisjon! Ellers var det infernalske lyder fra maskiner og autoklaver, rop og skrål, mannfolk som gikk til og fra og kontrollerte at maskinene fungerte som de skulle. Suset fra den svære vifta i veggen gjorde sitt til at det nesten ikke var ørenslyd å få. For en liten gutt-onge var det hele makalaust.

Når boksene var fylt og falserne hadde gjort sitt, ble så hermetikkboksene fraktet på traller inn i store autoklaver, dvs. kjeller som kan stenges hermetisk og som brukes til koking under høyt trykk. Her ble hermetiseringsprosessen fullført under kyndig tilsyn av Ivar Paulsen og Johan Kibsgård. Etterpå ble den velkjente etiketten med torsken og firma Ellingsens navn påført, og delikatessene var klar for markedet.

Vi ongan var jo selvsagt redde for å bli jaga ut fra Fabrikken, så det gjaldt å være beskjeden og forsiktig Den strategien fungerte som oftest, og når vi sto utafør Fabrikken med to-tre fiskekaker i handa, ja, da var det Himmelen for oss. Jeg tror ikke jeg har smakt bedre fiskekaker, verken før eller senere ... Kjære Å-væringa som opplevde dette, kan dere huske hvor

velsmakende de var? Oppskriften på disse kulinariteter har jeg prøvd å oppspore, men dessverre kan det se ut som om den er gått tapt. Kanskje er det noen som har den?

Firma S. H. Ellingsens hermetikkfabrikk ble landskjent. På en stor varemesse i Tromsø i juli 1952 var firmaet til stede med en utstilling der de markedsførte produktene sine. Kong Haakon den 7. åpnet messen, og et ganske unikt bilde fra denne messen viser Kong Haakon som står og beundrer firma Ellingsens utstilling sammen med Norvald Thorbjørnsen. Thorbjørnsen representerte firma Ellingsen ved denne anledning. Det måtte være en enestående fjær i hatten for firmaet å få en slik celeber oppmerksomhet.

Men som alle andre eventyr, så gikk industrieventyret på Å også mot sitt endelige. Det er visst noe som heter konjukturer, og de kan ha en både oppadgående eller nedadgående økonomisk tendens. For Fabrikken på Å pekte dessverre pilen

nedover, og en epoke i Å sin historie var ubønhørlig slutt i 1960.

Nesten en hel generasjon Å-væringa fikk oppleve både oppstarten og den triste slutten på det hele. De hadde hatt sitt levebrød på Fabrikken. De kom ikke som Askeladden hjem med bøtter full av gull, men det de gjorde var gull verdt....

Den endelige finale kom ei uværsmatt mellom 12. og 13. februar 1993 da den enorme fabrikkpipa falt i grus. Den hadde stått der som et minnesmerke over en svunnen tid med velstand og gode dager.

Men alt har sin tid, sier et gammelt ord, og industrieventyret på Å fikk, som i de fleste andre eventyr, også sitt "snipp, snapp snute..."

Likevel. Når jeg vandrer på "gjengrodde stier" ute på Å, så kan jeg ennå fornemme latter, dufter, lyder, rop og skrål fra den gamle Fabrikken som betydde så mye for så mange. . .

*Fiskeryrket
er ikke et yrke kun
for menn..*

Fiskerjenta

Tone Asphaug Steinsvik

INNERSIDA: At garnbåten «Ferno» gynger kraftig i nordøstkulingen, hefter ikke Maria Jeanette Tetlie (20) der hun jobber sammen med karene på dekket.

Maria Jeanette Tetlie er én av svært få kvinnelige yrkesfiskere som er hjemmehørende i Vestvågøy kommune. Men fisker ville hun bli, og fisker ble hun. Hvor lenge hun fortsetter å være bitt av denne basillen, vet hun ikke — men hun tror neppe at hun blir fisker resten av livet.

— Men jeg trives utrolig godt. Jeg kan

Maria Jeanette Tetlie viser stolt fram en rugg som hadde kommet i garn

Foto: Tone Asphaug Steinsvik

godt være lei av og til, men så får jeg skikkelig lyst til å dra ut på havet igjen, smiler den friske 20-åringen.

Hun følger dermed familietradisjonene siden hennes far Raymond Tetlie har drevet med fiske. Bestefaren på morssiden, Odd Johnsen, var også fisker, og dessuten flere andre i familien. I tillegg kan hun skilte med at hennes bestemor Tordis Tetlie var Vestvågøys første kvinnelige fisker.

— Så det ligger i blodet, skjønner du. Jeg er oppvokst med fiske og gårdsdrift, og har vært på havet siden jeg var unge. Av og til skulket jeg skolen for å være med pappa ut på havet, ler hun.

Nå arbeider Maria Jeanette Tetlie i 60-fotingen «Ferno», som eies av Einar

Det kreves konsentrasjon når garnene skal greies

Foto: Tone Asphaug Steinsvik

Berntsen og sønnen Tor. Begge har sitt virke om bord i garnbåten, som har vært i familiens eie siden 1960.

Denne dagen går turen til Innersida, hvor

de har satt to garnlenker for å teste ut forholdene. Om det blir mye fisk er sannelig ikke godt å vite, men det er jo alltid lov å prøve seg.

I fjor deltok Maria Jeanette Tetlie i blå-kveitefisket, og tidligere i vinter var hun med «Ferno» på fiske på Finnmarka og Yttersida. Etter påske går turen til Trøndelag for å fiske sei.

— Det hele begynte med tungeskjæring, og i 1997 reiste jeg til Finnmarka for å egne. I 1999, etter at jeg hadde gått på grunnkurs i tegning, form og farge i Kabelvåg, begynte jeg å fiske, og siden har jeg arbeidet både på autolinebåt, linebåt og snurrevad— og notbåt.

Selv skjønner hun ikke helt hvorfor ikke flere kvinner velger dette yrket.

— Det er rart. For fra gammelt av var det jo vanlig at en del kvinner var med mannfolkene ut på havet. Men det er klart at dette er tungt arbeid, og fremdeles er det jo en del som mener at kvinner ikke egner seg på havet.

Selv får hun mange positive reaksjoner på at hun er fisker.

— Folk synes det er tøft, forteller hun.

Men om bord i båtene har hun hatt mang en krangel med mannlige fiskere.

— Joda, det er mange stapeiser, men det er også mange som er positive.

Hun og kollega Morgan Straith ler godt når vi spør hva han synes om Maria Jeanette som kollega.

— Hun er helt crazy, men ellers går det bra, flirer han.

Skipper Tor Berntsen har også godord å si om henne, men fleipen er likevel aldri langt unna.

— Nei, dette var dårlig. Det er flækkat, som Tor og Einar pleier å si, utbryter Maria Jeanette Tetlie. Dagens fangst er med andre ord elendig siden de bare har fått 300-400 kilo torsk på to garnlenker. Men uansett skal fisken om bord, og sløy- es må den også.

«Ferno» duver og gynger, og det er ikke fritt for at vi merker at kvalmen kommer sigende.

Det merker ikke Maria Jeanette Tetlie noe til:

— Jeg synes det er kjipt når det er skikkelig skitvær, men det er bare god knall når vi har fokk og rokk

*Kirka er
og var
en viktig del
av folkets liv...*

Hol kirke gjennom tidene

Hilda Hol Ellingsen

Under arbeid med slektsgransking, har jeg blant annet funnet fram til stoff om Hol kirke, på gården Hol i Vestvågøy kommune, hvor jeg stammer fra. Dette kan kanskje ha interesse for folk utenfor familien. Kirka har jo vært et samlende midtpunkt i bygda. Ja, i eldre tider kan man si at foruten å ta seg av de kirkelige handlinger, fungerte kirka som treffsted for slekt og venner, og som lærdoms— og nyhetsformidler. Presten spilte en sentral rolle i bygdas liv, blant annet som selvskreven formann for den såkalte bygdekommisjonen, en slags forløper til dagens kommunestyre.

Bekostet av Hols allmue

Den første kirke i Lofoten, ja i hele Nordland, skal være bygd i Vågan mellom 1107 og 1111 av kong Øystein. Vel

200 år seinere, i 1324, skal Buksneskirka være bygd. Nå ble det straks lettere for folket i Hols-bygda å komme seg til kirke.

Hol kirkesogn nevnes den 12. mars 1417, da en viss Finn Thordarsøn utstedte et skjøte til Arvid Ingildsson på gården Fygle i Lofoten, i Hol kirkesogn. Dernest nevnes kirkesognet bl.a. i 1423 og 1430. Den første kirke ble trolig reist litt før år 1400, og den ble bekostet av Hols allmue. Kirka ble en annekskirke til Buksnes kirke, hvor også prestegården lå.

Plassering

I gamle dager var det helt vanlig å plassere kirka med fritt utsyn, og slik at den var lett tilgjengelig både fra sjø og land.

Jeg har mange ganger undra meg over at Hol kirke ble plassert der den ligger, litt

bortgjømt, og forholdsvis tungvindt å komme til, både fra landeveien og fra sjøen. Det er nesten så en kan undres over om det kan være noe i det sagnet jeg hørte i min barndom, om hvordan kirka kom til å bli bygd på Hol:

Innbyggerne i Hol kunne ikke bli enige om plasseringen, og dette skulle derfor avgjøres på tinget, som den gang antakelig ble holdt på Fygle. Da innbyggerne i Østre Hol var i flertall, ble det bestemt at kirka skulle bygges i Sennesvik. Tomta ble opparbeidet, og materialene ble kjøpt og plassert der. I mens la innbyggerne i Vestre Hol en slagplan: I ly av nattemørket slo de seg sammen og frakta materialene til Hol. Så planta de ut det ryktet at det trolig var Jomfru Maria som hadde flytta materialene. Først på dødsleiet bekjente en av frakterne for presten hvordan det hang sammen. Dette fikk han øyeblikkelig tilgivelse for. De hadde jo forkorta veien fra Buksnes prestegård til annekskirka en god del.

De første prestene

Vi vet ingenting om de prestene som virka i Hol kirke i mellomalderen. Kirka hørte som de fleste andre kirker her nord, under erkebispen i Nidaros, og erkebispestolen hadde i tidens løp ervervet store jordeiendommer, også i Hol. I de tidlige tider tilhørte vi det store Lofoten prestegjeld, som senere ble delt, og vi fikk vårt eget Buksnes og Hol prestegjeld.

Reformasjonen i Norge ble innført i 1536, men prestene her nord ble ofte sittende i sine kall som før. Buksnes og Hol prestegjeld var før 1740 et såkalt ”prebende-

kall” som innehaddes av kapellanen i Trondheims domkirke. I navnet var han sokneprest her, men leide en stedfortreder, til å styre embetet for seg. I tiden fram til 1740, måtte samtlige prester i Buksnes og Hol betale avgift av kallets inntekter til de høye herrer i Trondheim. Den første prest vi kjenner navnet på, var magister Aslak Andersøn, som var den siste katolske, og den første lutherske prest til Lofoten prestegjeld. Han døde i 1546.

Presten og slekten Ursin

De fleste prestene kom sørfra. Et unntak er presten Michael (Bjørnsen) Ursin. Han var innfødt holsværing, født i Ramsvik 1649, død 1698, sønn av bondelensmann Bjørn Michelsen, og ble visepastor til Lofoten prestegjeld i 1677. Under sin studietid gjorde han som ”Erasmus Montanus”: Han latiniserte navnet Bjørnsen til Ursin, og antok dette navnet som slektsnavn. Michael (Bjørnsen) Ursin var gift med Anne Svendsdatter Wilstrup, fra Sund i Buksnes, født 1655, død 1695 på Buksnes prestegård. I deres 19-årige ekteskap, skal det ha vært 16 barn, men bare 7 barn skal ha overlevd sin far.

Dårlig forfatning

I et brev til stiftsbefalingsmann Christian Richter, datert København 30. April 1726, omtaler J. Parelius:

”Hoels Kirche er udi alle sine Vegger og Tag, Gulv, og Stole, Prædichestol og Alter gandske nedraadden og aldeles forfalden, saa den af nye maa opbyggis. Aarsagen hvorfor denne Kirche er saa

bleven destituert, skal efter Sognefolchenes beretning være, at mand skal have havt i tanche, at ødelegge dette Kirchehuus og forfløtte Menigheden til Buxnes Kirche, og lade tilbygge en Kaars, men det lader sig icke gjøre, for-medelst den uføre Iis, der over den Fior legger sig om Vinteren, som skiller disse tvende Sogner fra hinanden, foruden at dette Annexis meste Sognefolch haver lange og farlige Søde Veye”.

Man har altså vært inne på tanken å kvitte seg med Hol kirke. Men slik gikk det heldigvis ikke. Under bispevisitasen i 1734 opplyses det at Hol kirke da nettopp var gjenoppbygd. Denne kirka ble stående i 70 år.

I eldre tider har det nok vært kirkegård ved kirka. I Buksnes bygdebok er det gjengitt et sagn: ”På Hol kirkegård ble det like etter at kirken var bygd, nedsatt 3 barnelik, men etterpå fant man alle tre likene flytende ute i Buksnesfjorden. Dette tolket man slik at ingen døde ville hvile i denne jord, slik at kirkegården siden aldri ble benyttet som gravplass.” Denne historien må man nok tilskrive en litt for livlig fantasi. Men grunnforholdene egnet seg dårlig til gravplass. Kirkegården gikk ut av bruk, og man fraktet de døde til Buksnes kirkegård, før kirkegården i Petvika ble anlagt. Innbyggerne i Østre Hol hadde kirkegård i Sennesvik.

Erik Gerhard Schytte

I 1761 tiltrådte Erik Gerhard Schytte som prest i Buksnes. Han ble her helt til 1776,

da han ble sokneprest i Bodø, og fra 1789 prost i Salten prosti. Schytte var født på Vega i Helgeland, der hans far var prest. Han studerte en stund medisin. Sin kjærlighet til medisinen bevarte han livet ut, og for sin store og uegennyttige innsats på medisinenens område, fikk han av regjeringen i København tittelen professor. Det het at han var like mye lege for de legemlige som for de sjelelige skrøpeligheter. I hele Lofoten fantes det på denne tid ingen lege, så sognepresten på Buksnes ble konsultert av folk fra hele distriktet.

Han syslet nok med forskjellig. Det finns bl.a. et skrift etter ham, utgitt i 1807, som han har kalt ”Nogle få ord, efter den dialekt som i Lofotens fogderi i Nordlandene er brugelige,” hvor han har nedtegnet dialektord i bruk på 1700-tallet og tidligere. I barndommen satt jeg mang en gang og studerte albertavla i kirka, som er delt i 3 felt, og forestiller nederst gravleggingen, så nattverden, med sidefelt av Moses og Aron, og øverst Jesu himmelfart. På nederste gesims rundt tavla står skrevet: ”Jeg toer mine Hænder i Uskyldighed og holder mig til Dit Alter, Herre. Psalm. 26,v.6”, og på øverste gesims: ”Hr. Erich Gerhard Schytte Pastor for Buchsnæs Kald Ao. 1766.” Jeg kunne ikke begripe hva denne Erich hadde med disse bibelhistoriske fortellinger å gjøre. Mine foreldre fortalte at han hadde vært prest i Buksnes og Hol prestegjeld, og forært albertavla til Hol kirke.

Hol kirke sommeren 2002

Foto: Rune Andreassen

Gården Hol med kirka. Bildet er tatt først på 1900-tallet.

*Bildet har vi fått låne av
Hilda Ellingsen*

Schytte ble gift med Anna Jentoft, f. 1743, d. 1818. Hun var datter av Hartvig Mogensen Jentoft, Petvik. Sognepresten i Borge, Jonas Sidenius, har innført i Borge kirkebok: ”21/11 1766 var jeg til Petvig, og ekteviede ærverdige hr. Eric Gerhard Schytte, pastor til Buxnæs gjæld, med jomfru Anna Jentoft.”

Ennå uten sakristi og tårn

I 1770 ble det holdt takst og besiktigelse

av Hol kirke. Prosten, sokneprest Schytte og flere av bygdas fremste menn var til stede. Disse verdige herrer uttaler:

”Kirken er oppbygd for omtrent 36 år siden av Christen Pram. Kirka er 20 alen lang, 10 alen bred. Koret 7 alen langt, 8 alen bredt. Et kors på det nordre skip er 5 alen langt, 5 bredt. Kirka har intet sakristi eller tårn. Den er utvendig forsynt med bordkledning, som trenger til maling. Den har dobbelt tak, dekket med bord, som trenger reparasjon, hvortil det vil medgå 4 tylfter bord og 3-400 spiker, samt en våg tauverk til å tekke med mellom raften og samhaldet, for å holde snøen ute.

Innvendig finnes 2 lemmer, den ene tvers

over kirken, den andre på nordre side. Intet loft. Gulv og stoler er i brukelig stand, alt av like alder. I koret er en ny vakker altertavle. På alteret en gammel alterduk, nesten ubrukelig. En brukelig messeskjorte, og en ny messehaket av rødt damask. Der er 2 store lysestaker av messing, kalk av forgylt sølv, men ingen lysekroner. Det finns et døpekar av tinn med klokke Rasmus Sørensens og hus-trus navn. I taket en smukk klokke.”

Prest-enkesete

I 1775 ble Hans Gartner sokneprest til Buksnes og Hol prestegjeld. Han døde av meslinger i 1795, og ligger begravd på Buksnes. Han var gift med Hanna Rebekka Dass. I skrivelse av 2. januar 1792 bestemte stiftamtmanden og biskopen at Hol gård ble å utlegge til prest-enkesete. En prest-enke hadde vanligvis rett til fri bolig. Når det kom ny prest med sin familie til prestegården, måtte man ha en gård hvortil prest-enka kunne flytte. Ved folketellinga i 1801 lever prest-enka, Madam Gartner, på Hol av sin enkegård og pensjon. Ho har stor husstand, og mange tjenere.

I 1804 ble den gamle kirka revet, og en ny påbegynt. Den ble ferdig først i 1806, og er fremdeles i bruk.

Krigs— og nødsårene 1807-1814

I 1795 ble Hans Christian Westerwald utnevnt til sogneprest i Busknes og Hol prestegjeld. Det fantes fra før skole— og fattigkommisjoner rundt om i landets prestegjeld, men i disse nødsårene, under napoleonskrigene, og den engelske blokade av norskekysten, tvang det seg fram de

såkalte bygdekommisjoner, også i vårt prestegjeld. Denne kommisjonen var i virksomhet helt fram til formannskapslovene trådte i kraft i 1837, og kommune-nes selvstyre var et faktum.

Selvskreven formann for kommisjonen var fra starten og til 1820, sogneprest Westerwald, foruten noen av prestegjeldets beste menn. I nødsårene hadde den som hovedoppgave å skaffe korn, og fordele det blant fattige og trengende.

Vi husker jo diktet om ”Terje Vigen”, som rodde til Danmark etter korn, fordi familien hans svalt, men ble innhenta av et engelsk krigsskip, like før han var heime, og ført til ”prisonen”. Det var nok ikke bare ”Terje Vigen” familie som svalt i hine, hårde barkebrødsår.

Året 1807 var fisket ganske bra, og bare 17 fattige fikk understøttelse. Så kom 1808 og 1809. Nøden meldte seg for alvor, med uår både på land og sjø.

Kornprisene steg voldsomt. Den 19. mars 1809 var bygdekommisjonen samlet til møte på Hol, hvor 12 medlemmer møtte. Her skulle det utarbeides og avgis en beretning om bygdas økonomiske forfatning. Man fant at to tredjedeler av befolkningen var i ”yderlig fattig omstendighet”. Årene 1810, -11 og -12:

Elendigheten er den samme, eller verre.

Hungersnøden står grinende for døra.

Året 1813 – fattigdommen og trengselen er tiltagende. Det synes som om dette året var det mørkeste av dem alle. Det viser de mange foreldre— og hjelpeløse stakkarer rundt om i bygda. Barn som bygdekommisjonen måtte ta seg direkte av – 100 i tallet. Sykdom, sult og død frarøvet mange

barn deres foreldre.

Westervaldt så det ikke mulig å holde konfirmasjon dette år, ”av mangel på fødemidler”, og bare 4 brudepar ble viet.

Skoleundervisning var det også smått med.

”En kritisk tid,” skriver soknepresten.

Året 1814, frihetsåret. På Eidsvoll var Riksforsamlingen samlet. Som kjent var det ingen utsendinger fra Nord-Norge. I Lofoten slo fisket om vinteren aldeles feil. En så ingen nytte i å fortsette med kirkelige innsamlinger. Allmuen formådde ikke å gi noe. Tengmann-jekta, fra Ballstad, ble på nord-tur med korn fra Bergen, tatt av fienden, og ført til England.

Omsider kom året 1815 med lysning over landet. Flere gode år fulgte. Vi hadde fred med verden, og fra fiskeværene kunne fiskerne vende heim med ganske pene lotter. De mørke årene glei inn i den store fortidsnatt.

Hol kirke — Hol gård – Hol kirkesogn – Hol kommune

I 1835 skriver Jens Kraft følgende om Hol gård: ”Hol, 1 1/3 våg, og innerst i Buksnesfjorden liggende gård. Den har 2 oppsittere, og på hvis grunn kirken står, er prest-enkesete. Jordbunnen er fuktig og slett. Skog gives ikke. Føder 2 hester, 10 kyr og 20 småfe”. I 1838 er de to oppsitterne på gården, Mons Knudsen, og Jacob Olsen Schøning, min tipp-oldefar.

Lofoten og Vesterålens eneste lege (!) distriktslege Høegh på Sortland, har i 1836 en beretning hvor han nevner Jacob Olsen Schøning som eneste koppe-vaksinatør for Vest-Lofoten. Fordi det ikke fantes

leger, måtte i vårt distrikt legfolk opplæres, da man endelig hadde fått en vaksine mot den fryktelige sykdommen kopper. Et vilkår for å bli konfirmert, var bl.a. å være vaksinert.

Gården Hol, har gitt hele sognet navn. I 1919 skilte vi lag med Buksnes, og Hol ble egen kommune, til vi sammen med Busksnes, Borge og Valberg kommuner ble til Vestvågøy kommune på 1960-tallet. Navnet har vært skrevet på flere ulike måter opp gjennom tidene. I 1423 skrev man Hool, i 1610 Houll, i 1614 Hoell og i 1723 Hoel. Navnet kommer av gammel-norsk holl, som betyr en rundaktig, isolert høyde. På gårdens grunn, på Holsøy, er ca 60 gravrøyser, fra før-kristen tid, de eldste kanskje 1500-1600 år gamle. I nærheten av gravplassen, finnes tuftene av Nord-Norges kanskje største naust, over 40 m langt, fra denne fjerne fortid. Senere i historien, eides gården som nevnt av geistligheten, inntil forpakterne ved kjøp ble selveiere en gang på 1860-tallet.

Gård og kirke i bra stand

Den 30. august 1849, er det visitas i prestegjeldet. Da heter det om prest-enkegården Hol, at den var bortforpaktet til Ole og Israel (min oldefar) Jacobssønner, som i de 3-4 siste år de hadde hatt gården, hadde brakt husene i meget bedre stand. Kirka ble i 1859 nedtatt, men oppført igjen med det samme tømmer, hvor dette ikke var ødelagt. Kirka beholdt samme korsform. Den har bortimot 300 sitteplaser, sakristi og våpenhus. Lysekronene er også fra denne tid.

Presten Sivert Aasen

Den 7. august 1902 kom sokneprest Sivert Aasen med dampskipet "Håkon Adelsten" til Gravdal. Han skulle bli i sitt kall i Buksnes til sin død i 1928. Aasen kom da fra Måsøy i Finnmark.

Søndag 17. august holdt Aasen sin første preken i Hol kirke, som var fylt til trengsel. Mine foreldre var både konfirmert og viet av Aasen, og for dem og deres generasjon var det ingen prest som kom opp mot han. Mange var de positive historier jeg fikk høre om han i min oppvekst. Han var født på et gårdsbruk i Volda i 1858, og skulle være noe av et bygdegeni. Han arbeidet seg gjennom lærerskole, middelsskole og

Et stemningsbilde av Hol kirke

Foto: Asbjørn Hol

artium på kortest mulig tid, og tok så fatt på det teologiske studium, med teologisk embetseksamen i 1888. Det meste av studietiden leste han heime. I 1889 ble Aasen utnevnt til prest i Måsøy i Finnmark, samtidig som han begynte å studere samisk. I 1896 ble Aasen valgt til stortingsmann for Finnmark. I Buksnes var han bl.a. ordfører, og hadde en rekke andre tillitsverv i kommunen og i Nordland fylke. Også driften av prestegården tok han seg mye av.

I 1933 fikk sokneprest Aasen en minne-

50-årskonfirmant-treff i Hol kirke sommeren 2001.

Foto: Asbjørn Hol

stein på Buksnes kirkegård. Sokneprest Thun talte, og denne gang fant han de rette ordene: ”Han var fra naturens hånd utrustet med mer enn alminnelig strålende sjelelige egenskaper, en sjelden intelligens og et varmt hjerte. Sokneprest Aasen var en høvding”.

Kirketjenere

Min tipp-oldefar, Jacob, og min oldefar,

Israel, var altså leilendinger på prest-enkegården. Det er sannsynlig at de også hadde oppgaver som kirketjenere. Både min bestefar, Johan Israelsen, og min far var kirketjenere. Dette innebar at ikke bare de selv, men hele familien ble engasjert med de forskjellige oppdrag. Min far måtte selvfølgelig utføre ringing fra kirketårnet. Vi barna pleide å få være med han opp i tårnet, spesielt når han ringte inn de store høytider. Et av mine aller første minner fra barndommen, er at jeg går med han opp i tårnet. Ganske mørkt er det, og forferdelig langt mellom

trinnene i trappa. Det følte vel slik for små, korte barneføtter. Så er vi oppe i det lille tårnrommet, min far drar i tauene, og ringer, og jeg blir overrumplet av den intense, sterke klangen. Denne klokka, fra 1580, henger nå på galleriet.

Spesielt under krigen var det få tilbud for oss barna utenfor heim og skole. Da var det ganske kjærkommet for oss å få overvære de kirkelige handlinger som brudevielse og barnedåp. Vi hadde funnet fram til den beste utsynsplass på galleriet, eller lemnen, som vi sa, hvor ingenting gikk oss forbi.

Far måtte også skaffe brensel, — torv, og fyre opp i ovnen, skaffe til veie dåpsvann, tenne alle lys, m.m. før gudstjenesten. Elektrisk lys kom ikke i kirka før etter krigen.

Min mor hadde all vaskinga i kirka. Golvene var i deres første tid, ikke malt. De ble skurt med sand. Rundt om i kirka var det strategisk plassert spyttbakker. Og på en søyle sto oppslaget: ”Spytt ikke på gulvet”, uten at oppfordringa alltid ble etterkommet. En gang i året skulle hele kirka vaskes ned, i mannshøyde. Varmt vann måtte bæres heimefra. Mine eldre søsken måtte tidlig lære seg å hjelpe til med dette arbeidet. Presteklærne skulle vaskes og strykes. De store messinglysekronene ble tatt heim for å pusses. Alt dette foregikk på vårt kjøkken. Når det var mange barn til barnedåp, og folk kom langveisfra, kanskje vinterstid i dårlig vær, fungerte vår stue som ”kirkestue”.

Kirka under krigen

Mot slutten av siste krig, gikk vi ei tid på folkeskolen i kirka, da tyskerne hadde tatt bygdas skole i bruk. Jeg kan ikke huske annet enn at dette gikk greit.

Under krigen gikk for øvrig igjen et rykte om at det kanskje var overnaturlige krefter i sving. Troverdige personer påsto at de hadde sett skikkelser ”sveve” rundt kirka natterstid, og også sett lysglimt i tårnet.

Først etter krigens slutt kom det fram at i nattens mulm og mørke hadde noen ungdommer i nabolaget installert radio i kirketårnet, for lytting på London. De hadde laget en provisorisk ordning for elektrisk strøm, til formålet, uten at noen hadde lagt merke til avslørende ledninger.

”Tider skal komme, tider skal henrulle, slekt skal følge slekters gang.” La oss ta godt vare på kirka vår.

Kilder:

Ola Berg: Buksnes Bygdebok B. I og II. Bodø 1950. Opptr. 1984.

Per Berg: Hol Bygdebok. Bodø 1971.

Digitalarkivet, Universitet i Bergen:

Folketellingslister for Buksnes og Hol prestegjeld, fra årene 1801, 1865 og 1900.

Kirkebøker for Buksnes og Hol.

Årboka Lofotr 2001: Artikkel av R. Mook:

Hjelpevaksinatører m.m.

Digermulen, Lofoten

HAMBURG-AMERIKA LINIE

*Turistene strømmer
fortsatt til Lofoten....*

Digermulen — merkevaren i Lofoten

Geir Svendsen

En gjennomgang av brosjyrer og reisebeskrivelser forteller at merkevaren i turistnæringen i Nordland helt fram til krigen var Digermulen i Vågan.

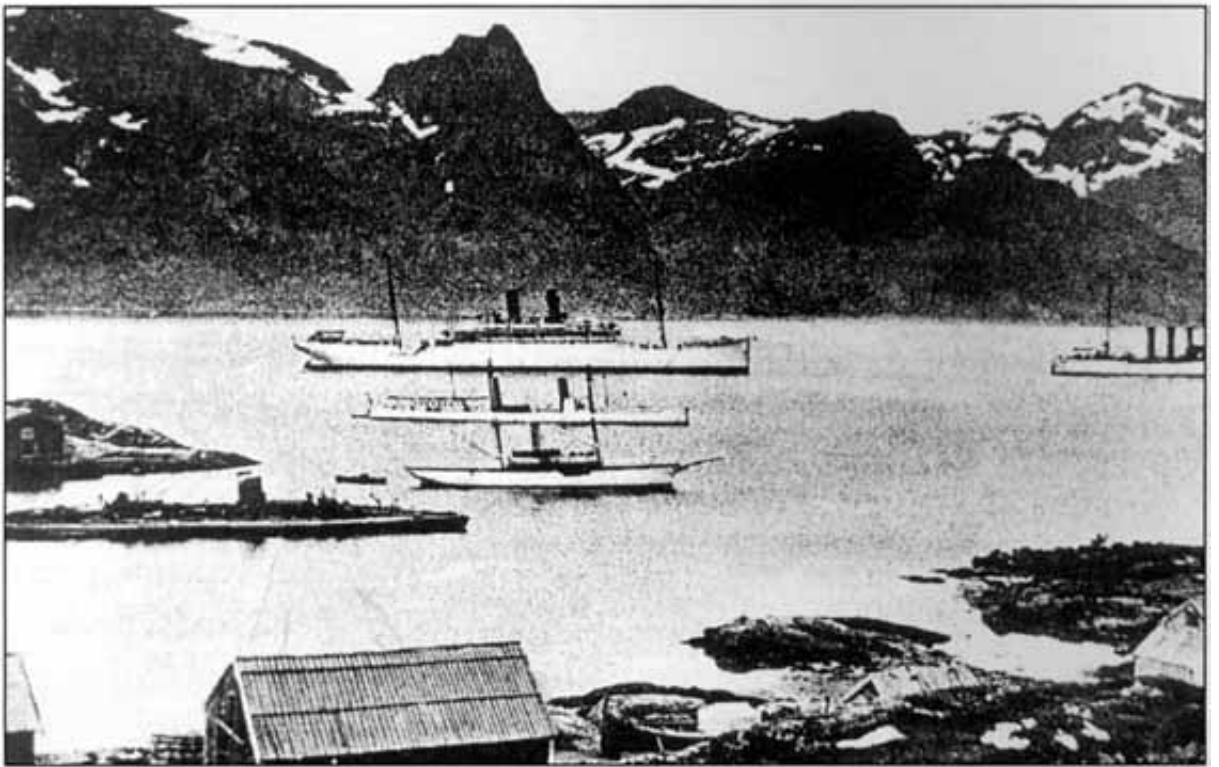
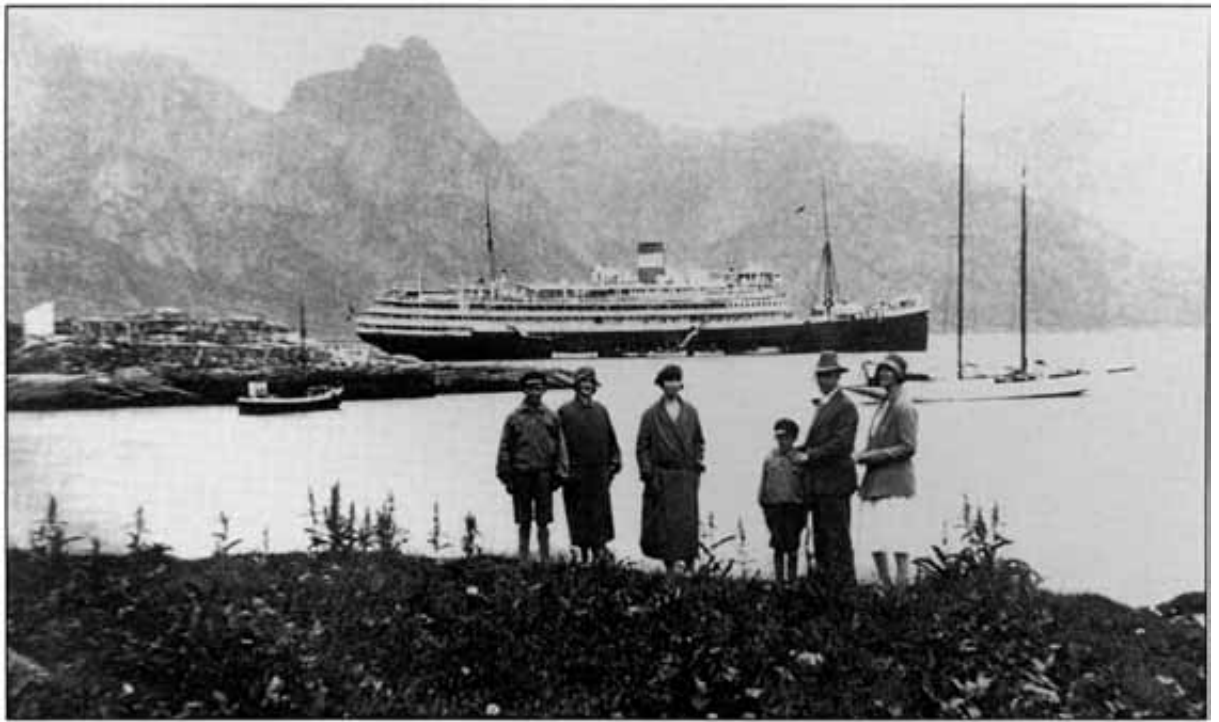
Det er liten tvil om at Digermulen var langt mer kjent i utlandet enn i Norge. Turistskipene var ikke bare tyske, de fleste store rederier i Nord-Europa hadde Digermulen på programmet, Hamburg-Amerikalinjen, Norddeutscher Lloyd, Hamburg-Sud, Stinnes, Holland-Amerika Linjen, Cie. Transatlantique, Chargeurs Reunis, Royal Mail og flere hadde Lofoten – det vil si Digermulen som anløpsted.

Digermulen var Hamburg-Amerika-Linies merkevare i Norge.

Det går fram av reisebeskrivelsene at særlig tyskerne så på Digermulen som en slags germansk bastion, for det påpekes stadig at folk er blonde, de er renslige og de er høflige. Dette blir så satt opp mot det man opplever når man eksempelvis kommer til Lyngseidet. Da er det ikke mye ros å finne.

I det hele tatt er reisebeskrivelser fra denne tiden ganske tendensiøse. En bok fra 1928 forteller at Svolvær har gode hoteller, men forfatteren klager over at de blonde, norske jentene som arbeider der må pusse støvlene til tyske jøder. Dette er for ham utålelig, så ikke alle turister var like hyggelige, den gang som nå...

Oljemaleriet fra 1932 viser Hamburg Amerikalinjens "Resolute" eller

Turistskip var et vanlig syn i Digermulen, og mye fint folk har besøkt stedet. Mest kjent er sikkert den tyske keiser Wilhelm som besøkte Digermulen første gang i 1889. På det nederste bildet har den tyske keiserflåten ankret opp i Digermulen (1902), mens det øverste bildet trolig viser touristskipet "Faukoll" rundt 1930. Og de tyske fotografene fant mange idyller her i Raftsundet – slik som kvinnene på Ossanden. Fotografen her er antakelig Wilh. Dreesen.

"Reliance". Optrukket på land ligger vrakene av to skuter, den ene, den minste, er trolig "Adler". Den største tilhørte kjøpmann Robert Lorentzen og ble tidligere brukt som lossement i Risvær.

Brosjyre 2, er en var sommerstemning, kunstneren er mest trolig tysk.

Kartet viser tydelig Digermulens betydning som turistmål. Mange andre kart fra denne perioden viser det samme.

Vi kan nok uten tvil fastslå at keiserbesøket i 1889 var startskuddet for den nordnorske turismen. Det kolorerte kortet fra

HAPAG NORTHERN CRUISE

HAMBURG-AMERICAN LINE •

SES 1932

Reduced Fares

HAMBURG

Digermulen. Vi skimter Hamburger-America-Liniens skip – og på land ser vi to båter – den minste er trolig ”Adler” . Kartet forteller tydelig hvilke steder som var viktige i Norge.

Bildene har vi fått låne av Geir Svendsen

ca 1900 viser kirkegården som ble tatt i bruk 1897. Bildet av de to kvinnene på Ossanden er som sagt fra 1898. På Kallmorgens bilde er det i alle fall tre hus som ikke er kjent fra fotos, alle ligger på vestsiden av vågen, nemlig en brygge på Steinkaia, et bolighus sør for den, det kan være Madam Linds hus, og et mindre bygg overfor det igjen.

Digermulen.

*Vinterfisket var i gang,
men det ble en spesiell dag..*

Da krigen kom til Svolvær

Johannes Hansen

En fin vintermorra – austlig bris og frost, stjerneklar himmel og nordlys. M/K ”Sjøgutten” av Svolvær N-1-S var på tur mot fiskefeltet utenfor Ure for å dra garnbruket. På grunn av lang vei til feltet, fikk vi tillatelse fra tyske myndigheter til å gå fra Svolvær 2 timer før signaltid.

Skipperen – Herman Krystad – var alene oppe i rorhuset, og jeg satt inne i kjeisingen med døra åpen og så ut over havet. Resten av mannskapet satt enda i lugaren med mårrakaffen. Like øst for Festvåg – så vidt begynt på Henningsværstraumen, fikk vi se skyggen av et stort skip som lå stille og helt mørklagt. At det var et krigsfartøy tenkte vi ikke på – og ”Sjøgutten” bare fortsatte videre.

Nå var det etter hvert begynt å lysne. Vi

gikk til garnlenka og begynte å dra. Men jeg minnes at vi reagerte på at vi var så alene på havet.

Forklaringa på det fikk vi da vi var kommet i land og fikk vite at da det var signaltid klokka 06.50, var allerede engelske soldater i gang med sine operasjoner. Ingen fiskebåter fikk forlate havna.

Jeg kan tenke meg at vi hadde dradd 40-50 garn da vi hørte en eksplosjon oppe i Stamsund – etterfulgt av flere mindre – og vi så flammene fra oljetankene som brant. Like etter så vi en tjukk, svart røyk stige opp over fjellan i aust – og vi hørte dumpe drønn som sannsynligvis kom fra Henningsvær, Kabelvåg og Svolvær. Det ble etter hvert så nifst og skremmende at vi avsluttet garndraginga og begynte å gå

*Herman Krystad fra Svolvær
Bildet har vi fått låne av J. Hansen*

mot Svolvær hvor vi hadde vår stasjon – og hvor både skipper og en av mannskapet hadde sine familier. Vi gikk inn Festvågsundet og fortsatte langs landet austover.

Alt var så stille, og vi var alene båt i området. Vi skjønnte at krigsfartøyene hadde forlatt Lofoten, og vi var veldig spente på hva vi skulle få se når vi kom inn til Svolvær. Vi passerte Kabelvåg og gikk

indre lei mot Svolvær. Vi fikk Osan tvers og gikk inn i et ganske svært oljeflak. Mye vrakgods drev ut fra Osanpollen, og vi så nå at det tyske fabrikkskipet ”Hamburg” var skutt i senk. Vi så også at et fraktesfartøy var senket utenfor Kubaodden – bare litt av overbygget og mastene var synlige. Det brant litt i fabrikkene på Kuba – røyk og flammer sto ut av vinduene. En fraktesbåt var senket ved kaia på ”Silda” fabrikkmottak – overbygg og master var synlige.

Oppe i alt kaoset hadde noen av båtene på havna heist flaggene – og vi hørte også sang og noen som ropte hurra. Kanskje trodde man at nå var frigjøringa i gang?

Vi gikk inn til Krystadkaia som var vår plass. Der fikk vi fortalt hva som hadde foregått. Min bestefar, Kristian Hansen (80) kunne fortelle. Han hadde vært i byen hele tida, og han hadde sett hva som foregikk. Noen hadde til og med også filmet ham. Men akkurat nå var alle engstelige og redde for hva tyskerne ville gjøre når de følte seg trygge nok når de kom fra sitt skjulested som vi trodde var i Vaterfjorden. At det ville bli represalier, var i hvert fall ingen i tvil om.

Utpå kvelden låra vi lett båten, og jeg rodde en av mannskapet til Svinøya. Han skulle se til familien som jeg trodde bodde på Kuba. Da jeg rodde tilbake, passerte jeg et kjøpefartøy som lå oppankret på havna. Om bord der hørte jeg sang og latter, og en mann som sto på dekket ropte at jeg måtte komme om bord og feire frigjø-

*MK "Sjøgutten" av Svolveer – N-1-S
Bildet har vi fått låne av J. Hansen*

ringa. Heldigvis takket jeg nei, og rodde til vår egen skute – heiste båten opp i daviten og gikk til ro for natta. Trodde vi. Men kvila ble ikke så lang. Rundt midnatt våknet vi av larm og bråk fra store motorer. Alle mann sto opp og gikk opp på dekket. Det vi da fikk se, glemmer jeg ikke. Flere motortorpedobåter kom i stor fart inn Svinøysundet og gikk til dampskipskaia. Hva som videre skjedde den natta, vet jeg ikke. Vi gikk til køys igjen og prøvde å sove litt – vi skulle jo på sjen neste dag.

Tidlig på morran gikk vi på feltet og dro bruket, og kom igjen inn til Svolveer sent på ettermiddagen. Da fikk vi høre om arrestasjoner og tøffe forhør av folk og ellers mye uhygge. Tyskerne var nådeløse. Ganske nær Krystadbrygga sto huset der min kamerat i Svolveer bodde sammen med sine foreldre og søsken. Han reiste frivillig med et engelsk marinefartøy – og huset som var hjemmet hans – skulle derfor brennes.

Det var søndag det hele skulle foregå. Derfor lå vi i havna, og slik fikk vi på nært hold se hva som foregikk.

Tidlig på formiddagen kom flere tyske soldater med bensinkanner og utstyr. Mange tyske soldater tok oppstilling for å holde tilskuere borte. Vi fikk fortalt at det bodde et relativt ungt ektepar i andre etasje i dette huset. De hadde nylig fått et lite barn. Mora tok barnet på armen og gikk til vinduet og viste barnet for soldatene. Dette så ikke vi, men vi så at soldatene ble stående ganske lenge og se opp mot vinduet – og det var tydelig at de diskuterte noe. Plutselig tok de både bensinkannene og annet utstyr og forlot stedet – og huset ble ikke brent.

Dagene gikk – Lofotraidet kom etter hvert mer på avstand, og Lofotfisket og

fiskerne var igjen det som opptok de fleste.

Utpå vårparten ble skipet utenfor Kubaodden hevet, men kullet som var om bord, lå igjen på bunnen. Herman Krystad og jeg konstruerte en slags omvendt plog med en sekk for å samle kull i. Dette redskapet dro vi etter båten, og i løpet av noen dager fikk vi opp så pass mye kull at vi hadde brensel på bua for hele neste vinter.

De fem årene okkupasjonen varte, var tøffe og vanskelige å komme gjennom. Alle matvarer så vel som klær og sko og ellers alt av nødvendige forbruksvarer, var strengt rasjonert. Vi lærte nok etter hvert å ta dagene som de kom – og ”vi sto han av!”.

*Det er ikke bare
de store hendelsene som
betyr noe...*

Barndommens rike

Hildegard Magnusson

Et lite forord

Barndommen min var mest lys og lykkelig. Jeg var yngst av 5 søsken. Og de gode foreldrene mine het Therese og Harald Johansen, bosatt på Ramberg i Flakstad kommune.

Jeg kan godt forestille meg at det var slit-somt å være foreldre til slike store barneflokker som det var på den tiden. Selv var jeg et livlig og aktivt barn, som dessuten hadde en stemme som hørtes lang vei. Tante Gunhild fant på det vittige kjæle-navnet "Hylegard..." Min bror, Johan Ludvig, har fortalt at jeg sang nesten jevnt og da var jo "gaulinga" mi en viktig del av min stemmeutvikling. Dessuten lærte Johan Ludvig meg å plystre da jeg var 7 år, og Inga Jusnes lærte meg å jodle. Det har jeg hatt stor glede av gjennom livet.

Litt om mine foreldre

Mine foreldre var også svært glade i sang og musikk, og slikt går heldigvis i arv. Dessuten hadde de jo samme form for humor, hvilket også var viktig i et ekteskap. Jeg husker med glede de gangene mor nesten fikk latterkrampe av fars mange skøyeraktige påfunn. Gjett om han da ble oppmuntret til å gjøre flere ablegøyer. Det var godt å vokse opp i et slikt trygt og kjærlig miljø. Selv om vi nok var i samme båt som de fleste Lofotfamilier på det turbulente 30-tallet, var det ingen nød. For viking-ætlingene i Nord-Norge lar seg ikke avskrekke av motgangen – i første omgang.

Huset vårt ble til høsten 1932, og en het juninatt – den 16. — gjorde yngstebarnet sin entre. Gjett om søsknene ble forbauset

Mine foreldre Therese Nilsen og Harald Johansen. Bildet er muligens tatt forlovelsesdagen.

*Bildet har vi fått låne
av H. Magnusson*

på morgenen da de fant en rynkete liten søster i vuggen hos sine foreldre. På den tiden var det ikke på moten å fortelle at mora skulle føde, tvert om, det var et tabubelagt område. Da ble nok de fire eldre barna overrasket. Dermed var vi fem barn i familien. 10-årige søster Gerd ble kanskje minst glad da hun oppdaget meg i vugga, for hun forsto nok at også denne nye babyen måtte hun passe. I nabohuset hadde tante Kjersti og onkel

Alfred fått sønnene Odd og Johan den 7. mai samme år. Nære slektninger var ingen mangelvare den gangen på Ramberg.

Vi bodde veldig nært den stormfulle Rambergvika, og på oversida raget Nubben — fjellet med Bjørnstjerne Bjørnson-profilen hengende dramatisk over huset vårt. Våre lekeplasser ble nesten for spennende – steinrøys her og hav der.

Eneste jente

Året 1933 ble det kun født en eneste jente på Ramberg – og den jenta var altså jeg. Jeg ble derfor god venn med fetter Odd Johan. Mellom våre foreldres hus bygde vi et lite lekehus av eplekasser og annet fra fars butikk. Fantasien var det visst ingen ting i veien med – og vi barn hermet på beste måte etter de voksnes liv. Livet lekte bokstavelig talt for oss unger i 6-7 årsalderen. Flere unger kom og bygde kassehus inntil vårt – men vårt hus var selvfølgelig det fineste i de trakter.

Middagsmaten besto av mort som vi selv hadde fisket fra steinkarene under butikken. Dissekeringen av morten syntes jeg var veldig spennende. Derfor ble jeg nok litt for ivrig en gang med kniven, og blodet begynte å strømme fra fingrene. Jeg trodde at jeg var døden nær, og skyntet meg hjem til min gode mor som forandret den oppfatningen med jod-omslag, trøst og omsorg.

Til tross for vårt gode vennskap, begynte Odd å få ”skilsmissetanker”. I så måte var

vi nok før vår tid. En av årsakene fra min side var nok skuffelsen over at han hadde lært seg å banne. Det var styggedom på den tiden. Når jeg klaget til Odd, tok han stadig mer i for han syntes det nok var artig å terge sin vesle kusine.

Steinen

Litt etter litt vokste kameraten min fra meg, og han begynte å vanke sammen med sin to år eldre fetter. Av og til kunne det få lille Hildegard til å føle en slik ubendelig lyst til å klore eller kaste noe etter dem.

Guttene hadde nemlig tatt seg den frihet å komme utenfor spiskammersvinduet vårt både titt og ofte. Mor var jo en proff med kakebaking – og ikke minst når det gjaldt vafler. Den gode duften strømmet ut av vinduene. Utenfor sto som vanlig Svenn og Odd og fikk mors oppmerksomhet ved sitt vel innøvde omkvede: ”Da lukta..da lukta” – hvilket rett oversatt betyr at de gjerne ville smake på herligheten. Naturligvis fikk de sine ønsker oppfylt. Vi hadde ofte matgjester fra nær og fjern – og utenfor vinduet sto Odd og Svenn – som også fikk sitt...

Selv om jeg bare var 7 år — ble jeg opprørt over at de alltid klarte å lure til seg noe godt. I enkelte perioder var vi faktisk ”venner for livet”. En dag fløt begeret over. Jeg ble så sint på disse vaffeltiggen- de guttene at jeg hoppet i tøflene og la på sprang etter dem. Egentlig var årsaken til mye av sinnet mitt den nye interessen de hadde fått for å dra av meg buksene –

Et trivelig bilde som også forteller litt om moter og stil. Odd J. Johansen – 14 år gammel.

Bildet har vi fått låne av H. Magnusson

hvilket en anstendig liten kvinne ikke kunne tåle. Man hadde jo sin integritet, og jeg ga blaffen i hva psykoanalytikeren Sigmund Freud hadde for meninger om slike tiltak. Han mente sikkert bare at det var en naturlig nyfikenhet fra guttenes side å utforske forbudne områder.

Jeg la altså på sprang etter guttene – de med vafler mellom hendene – og jeg selv var heller ikke tomhendt. I farta grep jeg

Året er 1934 – og her er vi fem søsken foreviget foran "Jetta-huset". Bak finner du Karin 6 år, Gerd 11 år og Johan Ludvig 8 år. Foran Elsa 3 år og i barnevogna Hildegard 1 år.

*Bildet har vi fått låne
av H. Magnusson.*

nemlig en stor stein. Da ble guttene virkelig reddede. De la av gårde i full fart. Jeg mente i rettferdighetens harme at jeg ikke gjorde noe galt. Steinen hvinte av gårde og traff noe – som altså viste seg å være Odds bakhode. Akkurat da følte jeg meg nok som lille David som felte den store Goliat, men jeg tror nok at David var stoltere enn jeg var i øyeblikket. Jeg minnes at jeg skammet meg – men hva som ellers hendte, står litt uklart for meg – annet enn at Odd satte i et hyl og at det strømmet blod fra et hull i bakhodet.

Tante Kjersti og onkel Alfred ble naturligvis meget sinte på meg for den ufine behandlingen jeg hadde utsatt Odd for. Og Odds hode ble straks bandasjert etter alle kunstens regler – og var til fritt skue for ”hele verden” – hvert fall for hele Ramberg-gården. Odd Johan våget jeg ikke å prate med på aldri så lang tid – og også foreldrene mine var sinte på meg for det initiativet jeg hadde tatt. Det tar som kjent lang tid å lege hodesår, hjertesår og alle andre sår...

Men såret grodde, og håret på Odds hode kom snart tilbake og såret ble dermed usynlig for hele verden. Men hvor lang tid det tok før vennskapet ble den samme mellom oss, vet jeg ikke. Etter hvert fant vi heldigvis tilbake til hverandre.

Årene gikk, og vi vokste sikkert nok fra hverandre en tid, fikk nye interesser og hendelser å fylle dagene med. Siden ble det realskole for oss begge, og handelskole i Harstad for min del. Tross forandringene i ungdomsårene, synes jeg likevel vi ikke bare vokste fra hverandre. Når vi treffes, gir vi hverandre en god klem – og så kommer praten og minnene fra barndomstiden tilbake..

Nå bor vi langt fra hverandre – og det er ikke så ofte vi kan møtes. Men jeg kan love. Jeg har helt sluttet med å kaste stein!

*Han satt åtte år
ved kongens bord...*

Den gamle høvedsmannen i Mortsund

Arnt E. Pedersen

— Det er klart vi får fisk, sier Bolle og setter beina i støvlan og er klar for nok et sjøvær.

Vi skal på seigrunnene utenfor Mortsund, hvor han startet sin yrkeskarriere på havet for 64 år siden, bare 15 år gammel. Her er han lommekjent. Og her skal han sørge for at det blir sei med lever til middag.

— Du tar deg ikke vann over hodet når du lover fisk før den er fanget?

— Det skal mye til om det ikke blir kokning, sier han bestemt.

Den gamle fiskeriministeren er sikker i sin sak.

— Du må ha trua, ellers blir det dårlig resultat, sier han og ser på meg med milde øyne før han setter kasjettlua på hodet.

Vi rusler ned fra huset i Sandsund. Her, like ved Mortsund, har Eivind Bolle bodd

helt siden han flyttet hjemmefra. Han har fått sprengt ut en parsell, slik at han lettere kommer seg ned til havet. Vi går forbi "gamlehuset" hvor kona Olga vokste opp og som senere ble familiens første hjem. Her bodde Eivind, Olga og datteren Wenche før de flyttet inn i nyhuset. Nå er gammelstua delvis restaurert. Eivind har brukt mange timer på å sette den i stand. Ennå gjenstår mye arbeid før det blir helårsbolig. Men det vil eldste barnebarn sørge for. Han har overtatt huset. Olga er på sykehjemmet nå.

— Det ble tomt da hun måtte dra.

Ensomt, sier han ettertenksomt.

— Men det var best slik. Det gir meg en indre ro når jeg har vært og besøkt henne. Slik er livet. Det er mye vi ikke rår over.

— Men du holder deg i god form?

— Ja, jeg er i aktivitet hver dag. Sørger

alltid for å ha noe å gjøre. Jeg forsøker å sette meg små mål for dagen. Og når kvelden kommer kan jeg fornøyd oppsummere hva jeg har fått gjort. Det gir en tilfredsstillelse. Og så har jeg sjarken som jeg er ute på havet med både på sommeren og under Lofotfiske. Et og annet flyndregarn kommer også i sjøen.

Vi sitter i sjekta på vei ut til sjarken. Eivind ror med lette bevegelser og fortel-

Høvedsmannen

Foto: Arnt E. Pedersen

ler om folket her i gamle tider. Den gamle ler hjertelig av sine ”røver-historier”. 79-åringen bærer sin alder godt og kan se tilbake på et innholdsrikt liv både som yrkesfisker og politiker. Etter to år som ordfører i Vestvågøy bar det på Stortinget i 1973. Der stakk han så vidt hodet innom før han havnet ved Kongens bord.

— Ja, det gikk litt kjapt i svingene der nede, men Trygve Bratteli måtte ha svar med en gang. Og det fikk han.

— Og du visste hva du gikk til?

— Jeg var veldig betenkt. Jeg hadde erfaring fra styrene i Norges Fiskarlag og Norges Råfisklag. Så det rent fiskerifaglige hadde jeg brukbar oversikt over. Men jeg hadde jo ingen kjennskap til hvordan sakene skulle legges fram i statsråd på Slottet. Og der ble det et og annet feilskjær.

— Jeg husker godt første statsråd. Jeg hadde ingen saker. Og da kongen kom til Fiskeridepartementet svarte jeg ”Ingen saker”. Jeg glemte å si ”Deres majestet”. Kongen så på meg med et lite smil, men gikk videre. Den feilen gjorde jeg ikke mer. For i statsrådene var man formell og korrekt. Men jeg registrerte at Kong Olav var klar over mitt ståsted. Han var en jovial, folkelig og opplyst mann.

— Spurte han noen ganger om sakene dere la fram?

— Han stilte ofte spørsmål. Enkelte ganger fikk jeg inntrykk av at han ville sette statsrådene på prøve.

Om Eivind Bolle i begynnelsen var ukjent med de mer formelle sidene av statsrådsjobben i Fiskeridepartementet, skulle han etter hvert få god erfaring gjennom åtte år som fiskeriminister i tre ulike Arbeiderparti-regjeringer og mange hundre møter i statsråd på Slottet. Først under ledelse av Trygve Bratteli. Senere overtok Oddvar Nordli, som igjen ble avløst av Gro Harlem Brundtland. Fra å være en

lokalpolitiker i Vestvågøy havnet han midt i de innerste sirkler i Arbeiderpartiet og fikk nære venner blant sine statsrådkolleger. Og noen av dem har han tatt med til seigrunnene utenfor Mortsund dit vi skal.

Han hopper om bord i sjarken ”Pål Mathias” – oppkalt etter begge barnebarne. På vei mot matfatet drar vi forbi store laksemerder, som forteller om en ny framvekst i fiskeriene. Stormåse og svartbak sitter på holmene og venter på en og annen godbit. Utenfor Mortsund ligger havet stille. Bare et par småbåter er å se. Han har for lengst slått på ekkoloddet og følger nøye med. Men så langt er det lite å se.

— Tror du det blir storsei?

— Det kan det bli. Jeg har fått storsei tidligere i sommer. Det er jo usikkerheten kombinert med spenningen som gjør fisket så fascinerende, sier han.

— Du Bolle, er vi i trålfri sone her, eller kan vi risikere at en tysk stortråler kommer fossende rundt Ureberget?

Eivind smiler og ser på ekkoloddet igjen, vel vitende om at det aller viktigste han gjorde i sin statsråds tid var utvidelsen til 200 mils økonomisk sone, etableringen av Norsk-Sovjetisk Fiskerikommisjon og trålfrie soner i internasjonalt farvann.

— Her kommer nok ingen trålere, men nå

Å være på havet gir en ekstra ro i kroppen, sier den tidligere yrkesfiskeren, stortingsmannen og fiskeriministeren.

Foto: Arnt E. Pedersen

skal vi få bruket i havet, for her er det fisk, sier han bestemt.

Høvedsmannen har talt, men har han effektivt redskap, mon tro.

— Til sei og torsk er juksa med makkangler bra.

— Men det ville ikke holdt hvis du skulle levert fangsten hos Røkke?

— Fiskeriene i dag er for effektive. Jeg har inntrykk av at det er den tekniske utvikling og markedskreftene som styrer fiskeripolitikken og ikke ressurs-situasjonen i havet. Hadde vi brukt samme type redskap da jeg var yrkesfisker fram til 1973, som det fiskerne bruker i dag, ville vi fått så mye fisk at vi ikke ville fått opp bruket. Kapitalkreftene tenker bare på hvor mye de kan ta ut av havet, og tar lite ansvar for en fornuftig beskatning. Her har myndighetene et stort ansvar.

— Både i min tid som fiskeriminister og senere opplever vi at fiskerne er uenige med forskerne om hvor mye fisk som er i havet. Fiskerne har alltid sagt ja til reguleringer så lenge det ikke rammer dem selv. Det er ikke god ressurspolitikk.

Bolle sveiver på hjulet og seien tar i. Ikke akkurat storsei, men en god begynnelse.

— Du har fått større fisk enn dette?

— Ja, på Lofothavet fikk vi torsk som var over 40 kilo rund vekt.

— Var du i tvil om du skulle bli fisker?

— Da jeg var 15 år var jeg ikke så veldig opptatt av å bli fisker. Men far hadde båt, så det falt seg naturlig at jeg mønstret på som "kokkguint". Etter hvert ble jeg bitt av basillen. Og da ble det Lofotfiske om vinteren og vårtorskefisket på Finnmarka.

Noen år drev vi også reketraling.

I 35 år var Eivind Bolle yrkesfisker. De første årene med plagsom sjøverk. Men det var ingen som hadde medlidenhet med han av den grunn. Det skulle arbeides om bord. Fisker— og småbrukersønnen måtte ta sin tørn. Oppveksten i arbeiderhjemmet i Ramsvik fikk senere betydning både for partivalg og arbeidet i fiskerorganisasjonen. Men de siste årene har han snakket Arbeiderpartiets ledelse midt i mot.

— Ledelsen i Ap har ikke lenger kjennskap til grasrota. Når det ikke blir viktig hva fotfolket sier, har partiet et alvorlig problem. Det er bare marked og kapital som bestemmer, og det er dårlig Arbeiderparti-politikk. Jeg tror nok Arbeiderpartiet kan komme tilbake i posisjon igjen, men ikke alene.

Den gamle fiskeren svinger på hjulet og tar inn bruket. Vi er for djupt. Straumen har ført oss bort fra grunnen. Han ser på ekkoloddet og tar mea på land, slik han har gjort i alle år her ute.

— Vi skal gå litt lengre østover. Der fikk jeg storsei sist jeg var ute. Det er fine forhold nå.

"Minister'n" skjenker kaffe i koppene og ser seg rundt i et urørt og naturskjønt kystlandskap. Over Ureberget henger ei havørn. Det meste er som før. Men ikke i fiskerinæringen, der ei sterk oppdrettsnæring, som vil ha Norge inn i EU, har skutt fart. Det vil imidlertid ikke den gamle motstanderen høre snakk om.

— Vi klarer oss bra utenfor. Oppdretterne tenker kun på sin egen næring. De ser

dessverre ikke helheten og hvordan vi kan håndtere våre ressurser på en forsvarlig måte. Man kan ikke bare la marked og salg av laks være avgjørende for om vi skal inn i EU. Det blir for naivt og korttenkt.

— Du har vært ute i hardt vær både på hav og land. Hva har vært verst?

— Ingen av delene. På havet var vi aldri involvert i kritiske situasjoner. Men jeg fulgte alltid nøye med utviklingen i været og sørget for at vi kom oss i ly.

— Og det var en god erfaring å ha med seg når man skulle takle ”stormene” på

Eivind Bolle (79) trives aller best ombord i sjarken „Pål Mathias“.

Foto: Arnt E. Pedersen

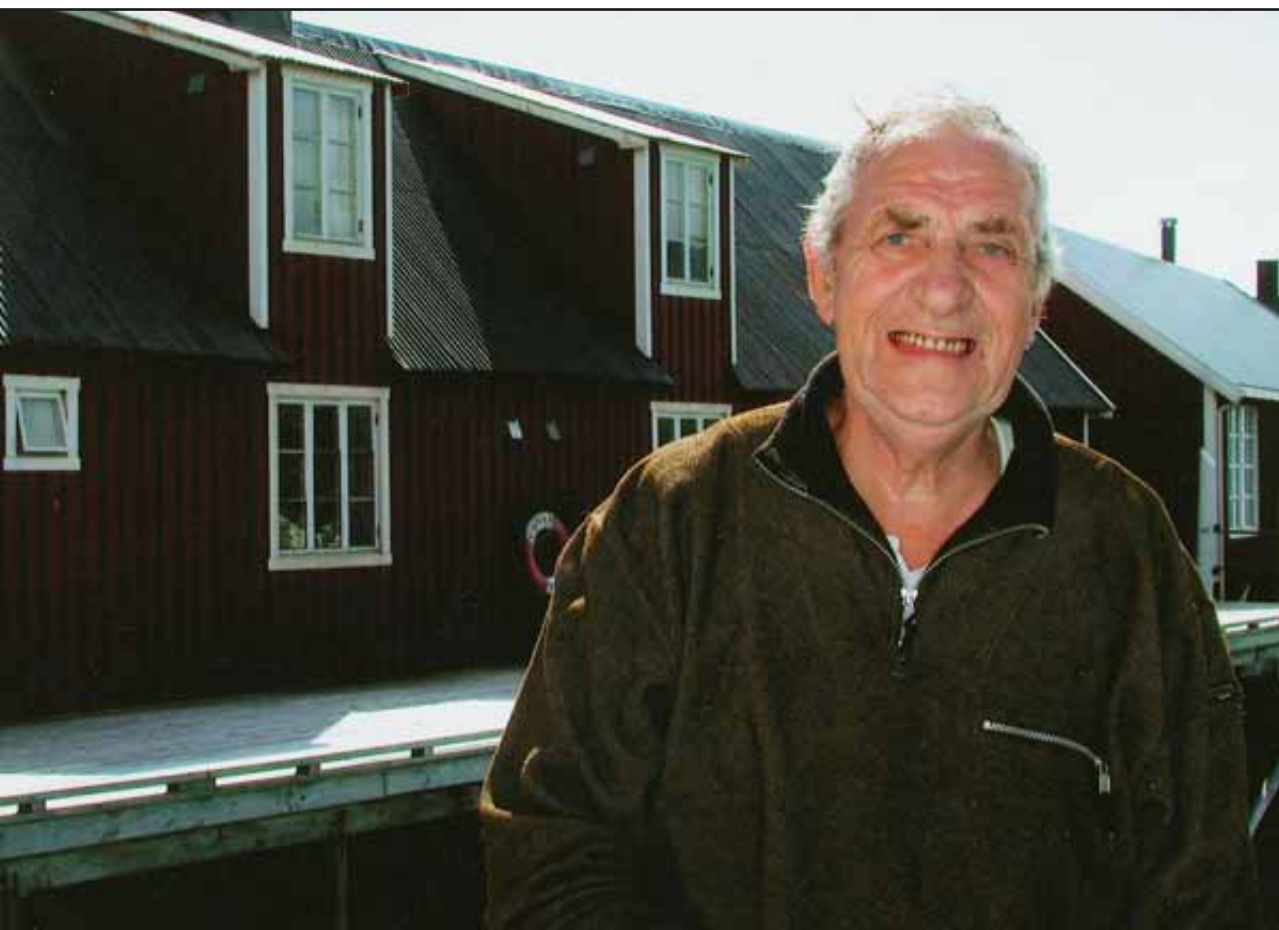
land fra illsinte fiskere?

— Ja, det kan du si.

— Du var ikke akkurat populær da du innførte påskefredning under Lofotfisket, et fiske som du selv hadde deltatt i gjennom 35 sesonger?

— Nei, det ble det bråk av. Men det var en riktig avgjørelse.

— Hvordan er det med seien. Er den også fredet, sier jeg og ser ned på dekk hvor

Fra livet på gammelbua har Eivind Bolle mange artige historier.

Foto: Arnt E. Pedersen

det ligger to småseier. Det blir ikke mye middagsmat av dette, Bolle?

Den gamle høvedsmannen tar kommandoen, slik han gjorde det om bord på ”Gunnar Bolle”, den siste båten Eivind hadde før han reiste til Oslo. Etter 12 år i hovedstaden var yrkeskarrieren som fisker over. Fiskeriministeren ble pensjonist og fritidsfisker. Og nå viser han endelig

gode kunstner på havet igjen. Den ene klubbseien etter den andre kommer over rekka. Han har holdt det han lovet og vi kan sette kursen mot land.

— Jeg går ut fra at du spiser lever, sier han.

— Jada, lever må vi ha. Og flatbrød. Det hører med.

— Jeg koker han opp når vi kommer på land. Så spiser jeg seien kald med nypoteter, flatbrød og rømme neste dag. Det er bedre en varm fersk sei, sier ”kokkgluinten”.

Vi går opp Stabbleia og forbi

Brandsholmen. Bolle holder et lengre foredrag om bosetningen her før i tida. Han er blitt rene slektsforskeren de siste årene.

— Jeg har alltid vært interessert i historie og livet i gamle dager. Og nå har jeg fått god tid til å fordype meg i lokalhistorie og da spesielt om bosetningen i området.

Vi er tilbake i fortøyningene hvor fisken blir sløyet. Svartbaken og stormåsen som har ventet på oss forsyner seg av matfatet. Vi ror på land. Den gamle fiskeriministeren er fornøyd med dagens fangst. Men før vi setter kursen hjem til fiskegrytene, stikker vi bortom ”gammelbua”. Den er nå overtatt av Statle og leies ut til turister. — Da jeg sluttet som yrkesfisker hadde jeg ikke bruk for den. Den inngår som en del av et helhetlig anlegg og er kommet til god nytte. Men jeg har mange gode

minner fra livet på bua.

— Og gode historier?

— Ja, vi hadde det trivelig selv om arbeidet var et slit, sier den gamle og ler lett.

Eivind Bolle liker den gode historie og er en god forteller. Han har forsynt Arthur Arntzen med et unikt materiale og gjennom hele oppveksten til oss nabounger var det stor stas når han Eivind og ho Olga kom på besøk i heimen. For han hadde alltid ei god historie på lur. Om han Alsing, han Iver og han Olvar og alle de andre langs kysten som gjorde livet fargerikt.

Men også Eivind Bolle er en fargeklatt i det nordnorske kystlandskapet.

Fiskarbondesønnen, lofotfiskeren og hovedsmannen gikk en kronglete yrkesvei, som til slutt endte ved kongens bord.

*Han var ikke som
alle andre – og visste
å ta varsler...*

Han Jakob og frendene hans

Oddvar Torstensen

Han Jakob, den gamle kirkegårdsgraveren på Værøy, hadde nesten alltid en klar fortanelse når det snart var tid for å kaste opp ei ny grav. En dag kom den døde selv for å varsle graveren.

Siste gang jeg så Jakob tenkte jeg at han minst måtte være 100 år. Foreldrene mine fortalte at han bestandig hadde sett gammel ut. Kanskje var det klesdrakten som gjorde det. Jeg husker den svarte hatten, det tistrete, hvite håret som stakk ut under den, og den hvite barten over det lange, hvite skjegget som hadde et gulskjær der haka og munnen skulle være.

En brun stråle

Når han snakket, beveget skjegget seg opp og ned. Han tygde skrå og sendte av og til fra munnen en brun stråle som traff

akkurat der han Jakob ville den skulle treffe.

Midt i fjeset satt en liten oppstoppnese med et skjær av blårødt ytterst på spissen. Og under den en plagsom, blank nesedråpe som han tørket bort med handbaken.

Skjorta, som en gang hadde vært hvit hadde alltid øverste knapp igjenknept, sommer som vinter. Den mørke dressen hans bar preg av å ha sett bedre dager. Det samme var tilfelle med arbeidskalosjene han hadde på beina.

Over skuldrene pleide han å bære en halv-

*Han Jakob var kirkegårdsgraver på
Værøy*

Illustrasjon: Erik A. Eriksen

annen meter lang trestaur som det hang en knippe varer i, bakpå en lutende rygg.

En underlig skrue

Han Jakob hadde det aldri travelt. Han gikk liksom tregt, en fire-fem hundre meter. Så hadde han en bestemt stein han pleide å sette seg på for å kvile, aldri mer enn et minutt eller to. - Sett man for lenge så blir man lat, sa han Jakob. De fleste mente han Jakob var en underlig skrue. De andre sa ingen ting.

I fjøsen hadde han ei ku og noen få sauer. Men jordflekken han eide ga ikke nok fôr til dyra. Derfor kunne du se han fare med småljåen mellom steinene oppe i lia der ingen andre slo gress. Ja, til og med de stråene som vaks på taket på prestnaustet var han oppe og slo.

Et år hadde han et ”drekkarlam”, som de sa på Værøya. Det vil si et lam som mora ikke ville vite av, eller at mora var død. Dette drekkarlammet fikk navnet ”Perriken” og fulgte han Jakob overalt som en hund.

En morgen sto han ”Perriken” ved trappa med røde kinn og en munn som smilte ekstra langt bakover mot ørene. Det var en eller annen luring som hadde gjort fantestrek mot han Jakob. Det var forresten mange som gjorde fantestreker mot han Jakob.

”Sortebrura”

Det verste var når han Jakob ladet hagla med grovsalt og skaut etter synderne. Ble det fulltreff, så svidde saltet noe gru-

somt. Han Jakob var snarsint og kunne få skikkelige raseriutbrudd.

En gang kom han i krangel med naboen. Det utviklet seg så kraftig at han beit av nesen på naboen. Den ble sydd fast igjen, men mannen måtte gå med et svært arr hele sitt liv.

Det sies at han Jakob aldri angret på det han hadde gjort. Det var han alt for sta til. Han Jakob var også glad i svarte ting. Han var kledd i svart og presterte å kalle sauene sin ”Sortebrura” enda den var ”snødrivende kvit”, som han selv sa. Kraftuttrykk begrenset han alltid bare til ”forbekende”.

Frendene

Han Jakob var kirkegårdsgraver i mange år. Et arbeid han likte var å stelle gravene til ”frendene”, som han kalte de døde. Han satte opp gravstøtter for de som ønsket det, og grov ei ny grav for den som trengte det.

Alt dette gjorde han på fritida. Etter en lang arbeidsdag kunne han bli både trøtt og sliten. Og var det mørkt og han ikke klarte å gjøre seg ferdig om kvelden, gikk han inn i likhuset, slokte petromaksen eller luxen, som de sa - og la seg der. Neste morgen kunne han starte på igjen og ha grava ferdig i rett tid.

En ting hadde han lagt merke til som kirkegårdsgraver. Det var hvis sanden rant ut til siden mot ei annen grav, så lå det ingen varsler i det. Men raste sanden ut mot den

ledige siden, så ville det ikke vare lenge før han Jakob måtte til å spa opp ei ny grav.

En skikkelse

Det var en dag under krigen dette skjedde: Det raste ut mot den sida der det ikke var noen annen grav. Han Jakob sa med seg selv: - Jaha, nå får vi snart besøk av nye frender!

Han hadde vært på tettstedet Sørland og handlet, det var kveld og mørkt. Han satte seg ned for å kvile på den vanlige steinen, øverst på skaret, tok ei skrå og kvilte seg ei kort stund. Da han reiste seg, la han stauren med varene over på venstre skulder, spøtta ut skråbiten og begynte vandringsen nordover mot neste kvilarstein.

Da han kom dit man kan sjå rett ned mot Skjærsvika, skimta han en skikkelse som kom fra vika i god fart. Han Jakob stanset opp; han skjønnte det måtte være en ungdom som holdt ei sånn stor fart i den bratte, steinete motbakken. I god fart gikk den ukjente forbi sørover, uten å si et ord. Brått ble han borte for Jakob sitt blikk, lenge før han egentlig skulle forsvinne ut av syne. Ikke et fottrinn var å høre.

Da hadde han Jakob flere ganger forsøkt å hilse godkveld til den fremmede, men uten å få fram et ord. Den forbekende

tunga satt helt fast, sa han med seg sjøl. Nå hadde han fått noe å tenke på: Ka hadde unggluinten fra Sørlandet å gjøre nedi Skjærsvika i mørtna? Og koffør skulle han ha det så travelt? Nei, her var det ingen ting som stemte. Det måtte være en av frendene, mente han Jakob.

Ei ny grav

Dagen etter fikk han Jakob beskjed om å kaste opp ei ny grav. Det var gjort likfunn i Skjærsvika. En tysker hadde rekt i land og skulle begraves på kirkegården. Han Jakob fikk rett, i alle fall - med varslet nede i grava. Og den unggluinten som hadde det så travelt, det var nå tyskeren sjøl.

Midt på 50- tallet ble denne grava åpnet av en mann som reiste rundt for å bringe tyske lik til krigskirkegården i Botn ved Rognan. Liket som ble funnet i Skjærsvika var en 19 år gammel lyslugget gutt som het Helmer Schultz. Han omkom under et forlis.

Han Jakob døde og ble gravlagt på kirkegården på Værøy ei stund før grava til tyskeren ble åpnet. For noen år siden besøkte jeg krigskirkegården i Botn. Der fant jeg ei grav pyntet med vakre blomster. På gravsteinen sto skrevet navnet Helmer Schultz.

*Telthandlerne fra Romsdalen
solgte det meste...*

Røiserter høie – røiserter lave

Elisabeth Johansen

Mens kvinnene tok seg av gård og heim, krettur, unger og eldre, reiste mannfolkene fra et hundretall herred i Norges land, til Lofoten, for å søke lykken og skaffe klingende mynt til husholdet. Forholdene der de kom var kummerlige; det var snøføyke gjennom glisne rorbuevegger og tett og trangt i seng og burom når båtlagene skulle sove, spise og reparere utstyr i et og samme rom. Det var usikkerhet om vær og fiskens ferd, det var farefulle utror med svartskyer som kom fra intet med død i stormkastene, det var smalhans de årene fisket slo feil og gjelda til handelsmannen bare økte, men det var óg storhall og fisketjukke med fest og fremtidstro.

Årvisst stevnet tusener av båter mot Lofoten og det store eventyret. 30 093 — tredve tusen og nittitre fiskere — det var

resultatet «... efter Optælling den 16de Marts» 1889. De var registrert i 88 prestegjeld, og felles for dem alle, tør vi tro, var drømmen om rikdom i eventyrlige fangster. Deltakelsen i fisket varierte år om annet, men folketjukt var det i værene de dagene flåten lå i ro. Da ”Opsynet” ble satt 16. januar 1889 var det kommet få båter til værene. Antallet båter som var framkommet var på det meste i midten av mars og det var et yrende liv på bergene og i kløftene i fiskerihavnene. I Stamsund oppsynsdistrikt var det 3400 mann i 660 båter som kapprodde og seilte mot de beste fiskeplassene fra ”Valberg, Skokkelvik, Sværholdt, Stamsund, Æsøen, Stene og Ure”.

Fedevarer og Beklædningsgjenstande

Handelen blomstret i værene under fisket.

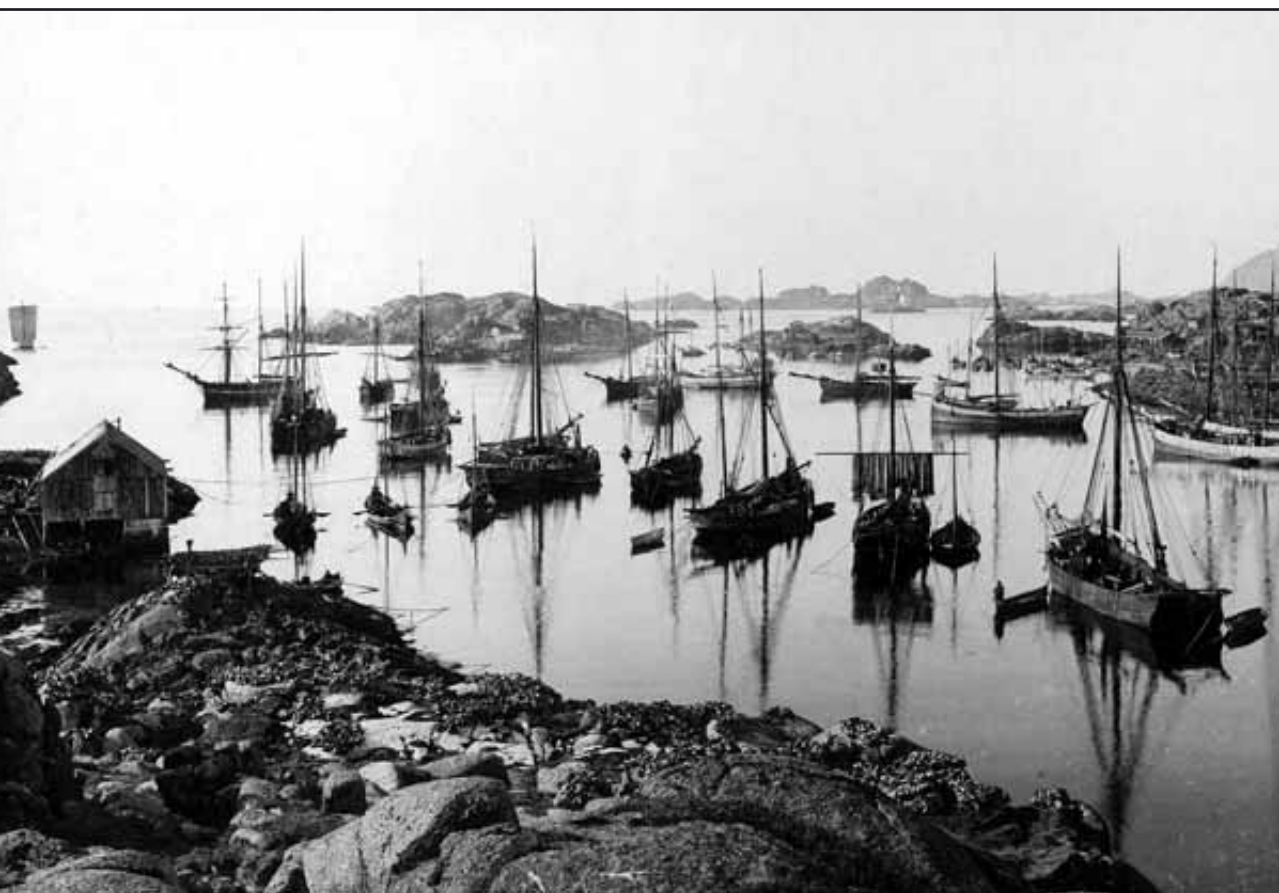

Mang en konfirmasjonsdress var pakket ned i kista før heimfarten, og lofotgaven som kjoletøy og lommeur, kanskje ei dukke til minstejenta eller ei ny lue med stiv skjerm til høvedsmannfrøet som gikk heim og venta, ble kjøpt inn hos telthandlerne i været. I det herrens året 1884 var det registrert 32 handlende i Stamsund; to drev med "fedeverar" (...), fire med "manufacturvarer", seks er oppført med "Bekledningsgjenstande", fem handlet i "fedeverar og do" to med "Manufacturv. og do.", "jernvarer og bliktpøi" var det tre handelsmenn som tilbød, en handlet med bare "bliktpøi", to var urhandlere, fem

Bakervika: Telthandlerne fra Romsdal holdt til i Bakervika - (området rundt Gimle og Lofoten Trållerrederis nye anlegg i Stamsund,) - et område som den kjente tranprodusenten Peter Møller utviklet, og som Yttervik drev handel fra.

bokselgere og to handlet i gull og sølv-saker.

I 1884 var det registrert til sammen 460 handlende i Lofoten, og oppsynet regnet ut at det var én handlet "... paa hver 69de Mand der har søgt Fisket". Tallet på handlende som søkte værene, varierte

Buøyhavn: Tusener av båter i Lofoten og titusener tilstede om bord i småbåter og kjøpefartøyer, leikarer på leting etter en høvedsmann med ledig plass – det var slit og det var eventyr

*Bildet har vi fått låne av
Elisabeth Johansen*

med gode og dårlige år. Var fisket dårlig, fulgte det mindre penger også til luksus og lofotgaver.

Gjennomsnittsprisen fiskerne fikk i løpet av en tiårsperiode varierte sterkt. I 1880 og 1881 var gjennomsnittsprisen for 100 fisk 15 kroner, deretter ble det en økning

til 22 kroner i 1882, videre økning til kr. 22.60 i 1883, et nytt lite hopp til kr. 23.80 i 1884 for så å falle til kr.15.50 i 1885 og 1886 etterfulgt av ny kraftig nedgang til kr.12.40 i 1887.

Det var også færre handlende som så seg nytte i å stoppe i Stamsund i 1887. Tre handlet i fedeverer, en med manufaktur, tre med bekleddingsvarer og det samme antallet med fedeverer og do., mens én solgte bøker. Det var ingen urselgere eller gull og sølvhandlende, ingen med modehandel eller brødvarer, kortevarer eller staaalvarer slik det var i andre vær. Av til

sammen 277 handlende i Lofoten under fisket var det kun 11 i Stamsund, mens Vaagene (Kabelvåg) hadde så mange som 106. Men tidene var skiftende og allerede i 1889 var det 30 handlende på plass på opptellingstidspunktet, og av andre yrkesgrupper kan det jo nevnes at to musikanter hadde funnet veien for å forlyste værets beboere og besøkende. At yrende lofotliv vinterstid tiltrakk seg ymse, viser følgende notis i Lofotens Budstikkens nummer 21, 24.12.1896:

På en husvæg i Stamsund stod opslået fg. Bekjendtgjørelse:

Et gammelt telt: I bakken mot Justads væreierbolig, hovedhus i fiskeværet Svarholt nedre, ligger det siste teltet — grønmalt og spinkelt — og snart historie, det også.

Foto: Elisabeth Johansen

”Lysbilder Enestående Af Jesu Liv og Drankerens Liv I alt 40 bilder. Intre. Voksen 25 Mesionær Evjen.”

Er manden missionær eller en humbugmager? Han må være af den godhed at oplyse os om det. Hans stil og ortografi sees at være dårlig, og hans unge ansikt er skikket til at bringe folk på den tro, at han

tilegner seg en tittel, han ikke har lov at bære.

Romsdalshandlere

Telthandlerne fra Romsdal var årvisst i lofotværene og bød frem varene sine. De hadde stor betydning for hjembygdene sine og antas å ha sitt forløp i skreppeshandlerne som reiste rundt med blant annet hjemmevevd vadmél i skreppene sine. Nordlandshandlerne hadde etter hvert en stor ressurs av håndverkere i hjembygdene sine som var klare til å produsere mer klær og flere par sko når behovet meldte seg. Selv tok mange av handelsmennene del i produksjonen hjemme i periodene mellom reisene, og mange var svært dyktige skreddere og skomakere. I følge boka

”Nordlandshandelen. En særegen næringsveg i Indre Romsdal gjennom 100 år”, regnet en med at det var mellom 40 og 50 nordlandshandlere i Indre Romsdal i slutten av 1890-årene.

Til å begynne med var dressene de solgte sydd av vadmél, senere kom også de fine sjeviotdressene og dongeri til arbeidsbruk.

Telthandlerne måtte løse omførselsbrev for å få lov til å drive virksomheten sin. I dette brevet stod det at det bare måtte handles med hjemmeproduserte varer; fabrikkvarer var forbudt. I 1900 stiftet romsdalingene sin egen yrkesorganisasjon, ”Romsdal industri og handelsforening”. Hensikten var å få bukt med ”den usunde konkurranse” som hadde utviklet

seg nordpå ved at noen solgte til dumpingpriser.

§1 *Foreningens formaal er at søge så vidt muligt at oparbeide priserne av vaart eget Industriarbeide, nemlig klæder og skotøi. Dette tenkes på den maade at man vil søge at faa handelen paa saadanne hender, som Foreningens Medlemmer anser skikkede for den drift. Derved vil man opnaa at faa bort den usunde konkurranse som tidligere har vært drevet på Nordlandet.*

Foreningen var tydeligvis levende i årene som fulgte, og i januar 1926 bestemmer foreningen følgende utsalgspriser:

Simplere norske	
cheviotdresser lavpris	kr. 45.00
Den saakaldte Sembvaren	kr. 95.00
Røiserter høie	kr. 42.00
Røiserter lave	kr. 40.00
Smaastøvler	kr. 35.00
Herrebeksøm	kr. 27.00
Herre fettlærstøvler	kr. 23.00
Dame fettlærstøvler	kr. 20.00
Gutte fettlærstøvler nr.5	kr. 18.00
Gutte fettlærstøvler nr.4	kr. 17.50
Do fettlærstøvler nr. 3	kr. 17.00
Do fettlærstøvler nr.2	kr. 16.50
Do fettlærstøvler nr.1	kr. 16.00
Do fettlærstøvler nr.13	kr. 15.00
Do fettlærstøvler nr.12	kr. 12.00
Do fettlærstøvler nr. 11	kr. 13.00
Do fettlærstøvler nr.10	kr. 12.00
Do fettlærstøvler nr. 9	kr. 11.00
Pike fettlærstøvler	kr. 1.— pr.nr.lavere

Vi kjenner bare navnet på tre handlende fra Isfjorden i Romsdal som holdt til i Stamsund, men vi vet at de var mange. Peder H. Melbø (1881-1964) drev handel på flere steder i Lofoten og hadde også skomakerverksted i noen år i Stamsund. Han hadde lenge enerett på handel på Reine og avsluttet lofohandelen i 1933. Karl K. Grøtta (1903-1971) var betjent

hos sin onkel Ivar S. Grøtta (1883-1967) som hadde salgssteder i Stamsund og Berlevåg. Det siste synlige sporet etter denne handelen står i bakken ned mot trållerederiet overfor den gamle Justadbutikken; et lite grønmalt uisolert plankehus med utskårne vindusbord og lav takhøyde — som engang huset tradisjonsrik telthandel.

*Ikke alt har vært
slik du finner det i dag*

Før Svolvær ble by

Joakim Kaasbøll

Innledning

I 1952 kom det ut en liten bok skrevet av Joakim Kaasbøll. Bokas tittel var "Svolvær i gamle tider" — og utgivelsen er lite kjent i dag. I forordet skriver Kaasbøll blant annet:

"Da krigen kom i 1940, samlet jeg sammen disse mine opptegnelser som jeg hadde liggende for å skrive dem ned. Både om hva jeg selv har opplevd, og det som jeg er blitt fortalt av mine foreldre, og disse igjen fra sine foreldre. Samt ellers av gamle slekter herfra, som har bodd her frem gjennom tidene, helt fra det 17. århundre."

Forfatteren ble født i 1863 og var altså ikke mindre enn 89 år da han ble forlegger og ga ut bok på eget forlag! Planen

hadde vært at dette skulle være en del av "den første Lofotbok", skriver forfatteren videre. Men planene gikk ikke i oppfyllelse — så først nå 140 år etter at forfatteren ble født, finner du deler av hans skrivelser i Lofotboka. Boka inneholder mange sider fra folkeliv og historie, og anbefales på det beste.

Red.

Før Svolvær ble by

Den største forretningen foregikk på Svinøya, så det var ofte bruk for båt, der til kommer alle disse holmer og skjær som folk bodde på, og som man hadde forbindelse med. En særdeles stor trafikk den gang var å ro over til Osan for å gå til Kabelvåg, og det forekom nokså ofte, for her i Svolvær var det ikke noen som drev manufakturforretning og folk var henvist

dit for å gjøre sine innkjøp, og der fikk man alt man trengte. Her på stedet ble vi først tilfredsstilt i den bransje i midten av 90-årene. Men til Kabelvåg måtte en allikevel ofte. Skulle man til doktor, måtte man dit, for å få medisin likeså. Skulle en døpes, konfirmeres, giftes eller begravnes, alt måtte skje i Kabelvåg, for her var både den geistlige og verdslige øvrighet, og det var ikke til å komme forbi.

Lars Berg på Svinøya

På Svinøya hos Lars Berg handlet en stor del av disse øyboerne. Berg begynte på et tidlig stadium å innføre både kull og salt, og det var slike ting som alle behøvde, så søkningen til Svinøya ble alltid stor. Ja ofte kunne det være en stri tørn med båten i mørke og sydvesten.

Når en kom til butikken på Svinøya i den travleste tiden om vinteren, kunne det være pakkende fullt av fiskere og omsetningen gikk for full fres.

Krambodsvennene hadde fullt opp å gjøre, og som oftest så en også Lars Berg selv være tilstede. Han hadde alltid en samtale med denne og hin fisker om dagens bedrift og om vær og vind. En kunne komme så tidlig en ville om morgenen til Svinøya, og en kunne være sikker på at den første en traff der var Lars Berg. Selv var han en morgenfugl, og han var nok den siste i seng om kvelden også, han skjøttet sin forretning godt. Merkelig nok så tok både hans sønner og sønnesønner i arv den egenskap å være morgenfugler.

Her på Lilleøya bodde og rodde det stør-

ste antall fiskere og den eneste forretning her var Størmers Handelsforretning på Vefsnodden. Men om vinteren ble der en stor ansamling av tilreisende som man kalte kassehandlere. Varene besto av oppsydde klær, sko, støvler metervarer, blikkvarer, stål— og ellers kramvarer, og alle disse handlerne slo opp sine telter ved Størmers forretning der var samlingsplassen for alle, og alltid var det en stor folkevandring dit. Alltid bruktes det uttrykket at en skulle ”gå på været”. Hvis en skulle vite noe nytt, måtte en ”gå på været”. For der traff en som oftest den som en ønsket å få en samtale med. Om vinteren var det alltid stor ansamling av fiskere der, spesielt etter at de var kommet av sjøen. Det forekom ofte stor trengsel før man fikk det man behøvde, og betjeningen arbeidet under høytrykk for å etterkomme alle forlangender.

Konstant vannmangel

En særdeles stor ulempe på stedet var vannet som det var svært vanskelig med, og da mest om vinteren når den store fiskeralmue var samlet her. Det forekom jo at en og annen hadde gravd seg et hull borte ved en haug, så de hadde vann til eget behov, men inntraff det tørke eller frost, var en like ”vann”hjulpen. Både vi som bodde her, og alle tilreisende, måtte føre vann fra Instadvika. Der måtte en bære vannet i bøtter fra en liten spring, ned i båten for å fylle i tønne eller annen kagge, som en hadde for hånden. Som da igjen måtte bæres opp når en kom hjem. Mange ganger inntraff det at en måtte være tilstede om en bare fikk 3-4 bøtter

vann før det ble rasjonert. Så det var ofte virkelig kamp om å få vann. Så et sårt savn ble dekket da vi i 1907 fikk vann her i Svolvær, både til husbehov og brannslukning til den vordende by. Nå kan alle husmødre skru på springen, så sparing av vann tenker en ikke lenger på.

Elektrisk lys og telefon

Det gikk lang tid før man fikk råde bot på mørket her i Svolvær, men i 1908 ble det en lysning på dette feltet også.

Tilfredsheten hos alle var stor, en behøvde ikke lenger gå og føle seg fram i mørket, heller ikke å fylle på lampen og pusse lampeglass. Man trykket bare på knappen, og godt og vel var det. Disse som bodde her i 70-80-årene, hadde nok kommet til å forundre seg mange ganger over hva menneskene kunne finne på og trylle fram. Alt som angår både lys, telefon, grammofon, trådløs telegraf, radio, flyvemaskiner, dynamitt, biler, sykler – for ikke å forglemme motorens mangfoldighet.

Et stort savn her i Svolvær ble avhjulpet ved initiativ av Kaarbø, nemlig telefon. Han sto i spissen for å få bygget telefonlinje Østnesfjorden til og med Kalle, som senere ble forlenget helt til Henningsvær. Det viste seg å være et viktig og lettvent forbindelsesapparat. Den første tid var telefonen privat, men gikk senere over til det offentlige.

Kaarbø var også den som i 1903 gikk i spissen for å få i stand et fellesmøte, for om mulig å finne et middel til utryddelse

av kobbevandringen som vi hadde den vinter.

Skreien

I følge beretninger fra gamle tider, viser det seg at skreien alltid har kommet opp under Lofotbankene. Ja, både kong Øystein og ikke minst Petter Dass, beretter om Lofotfisket. Som Petter Dass sier at en jækt er et frydelig syn når den kom ”mer midtmastlastet til byen med frukten av vinterens dage”.

Fisket kan variere fra år om annet, fiskebestanden kan ikke alltid være like stor, hvert år kan det inntreffe i perioder. Likeså hender det at et år kommer skreien tidlig, et annet år sent. Men en ting er sikker: Skreien kommer. For skreien er en av naturens trekkfugler, der må under Lofotbankene for å gyte. Det som er drivkraften er skreiens nærings— og forplantningsvandring. Men året 1903 var et forhold som visst ikke historien kan påvise maken til, og som visst ikke har inntruffet før.

Kobbåret

Kobbåret 1903 var et minnear for Lofotfiskerne. Vinteren var alt langt framskreden, og den stove masse av fiskere så vel som hele den øvrige fiskerbefolkning i Lofoten så virkelig mørkt på hva utfallet av vinteren ville bli hvis ikke skreien kom

Et gammelt bilde fra Svolvær kan volde hodebry, selv for kjentfolk.

Foto: Wilse.

*Åttringer på vei inn til havna i Svolve.
Foto: Trolig Wilse.*

opp på tilvante fiskebanker. Hele Lofothavet var svart for fisk. Det viste seg nemlig at hele kysten fra Finnmark til og med langt sydover, ikke minst her i Lofoten, var oversvømmet av kobbe. Så fisk var ikke å merke, hverken i Vest— eller Øst-Lofoten, og vinteren var langt framskreden. Som ventelig kunne være, var spenningen stor blant den store fiskerbefolkning, likeså hos forretningsstanden, ikke bare her i Lofoten, men

over det ganske land. Hvis ikke skreien kom under Lofotbankene, ville det skape en mørk stemning for alle sammen.

I denne triste uvitenhet var det Kaarbø kalte sammen til masse møte. Her skal nevnes de forretningsmenn som kom sammen, for muligens å råde bot, eller finne en utvei: O. J. Kaarbø, Svolve, Christian Fredriksen, Melbu, stortingsmann Karl Ellingsen, Kvitnes, Jens Ellingsen, Sigerfjord m.m.fl. – Likeledes ble innkalt ca 400 fiskere. Møtet ble sammenkalt omkring midten av februar, og

*Svolve – fotografert av Gunnar Berg
rundt 1890.*

ble holdt på forsamlingshuset. Christian Fredriksen, Melbu, ble valgt til dirigent på møtet, og han innledet med velvalgte ord om denne store ulempe som ville hemme ikke bare den enkelte fisker, men ville skape vansker over hele vårt land. Det utspant seg da en lengere diskusjon angående det store spørsmål, hva man kunne finne på som botemiddel for å utrydde dette uvesenet, kobben.

Botemiddel

Mange argumenter ble framført, men botemiddel var ikke lett å finne. Vi var

samlet der fra klokken 4 ettermiddag til klokken 1 natt. Man kom da endelig fram til et resultat. Man skulle forsøke å binde kobbegarn for muligens å fiske den opp. I hvert fall en del av den, så bestanden kunne minke – hvis det da kunne lykkes å få garntråd. Det ble besluttet å sende en henstilling til våre statsmyndigheter om å bli ydt et bidrag av det offentlige i form av tråd. Så skulle hver fisker selv binde sine garn. Man gikk ut i fra at hvis den store

Fra havna. Den staselige bygningen med alle utskjæringene tilhører Kaarbø.

Foto: Ukjent.

fiskeralmuen på omkring 40.000 mann, iberegnet alle hjemmefiskere, kunne fiske opp 2 kobber pr. mann, ville det bli et nokså stort innhogg i kobbebestanden.

Det ble på møtet valgt en komite som skulle utrede og bearbeide saken videre. Både med hensyn til hva slags tråd, hvor meget det gikk til hvert garn, samt hvor mange garn hver mann skulle ha. Denne komite

besto av 20 mann, 5 fra forretningsstanden og 15 av fiskerne. Man var da samlet på hotell Lofoten, og arbeidet med saken nesten en og en halv dag. Så ble det telegrafert til statsmyndighetene om hjelp, det viste seg at de var særdeles lydhøre, vi fikk omgående iltelegram. For de gikk visst ut fra, at her gjaldt det ikke bare fiskerne, men det var en viktig landssak. Kobbetråd kom, og kobbegarn ble bundet.

Kobbegarnene var snare å binde, og det ble fisket opp et stort antall kobbe både i Lofoten og Finnmark, og der var mange som hadde godt utbytte av kobbefiske.

Sluttord

Men – som det så ofte forekommer i livet. Når det dypeste mørke står over oss, blir det alltid en lysning før vi kommer på kanten av stupet. Så også dette år.

Solen kom med sin varme, luften ble mildere, temperaturen i havet steg, så kobben måtte søke til kaldere egne, og det viste seg da at fisken kom opp av dypet.

Omkring 6. mars begynte man å merke fisken for innersida av Brettesnes. Den første fisk man fikk, var så små og mager at den ikke var til å spise. Det var nesten

ikke tegn til lever eller rogn i den – den så kort sagt elendig ut. Men frampå våren kom fisken seg betraktelig, liksom der ble en stor ansamling av den, og den ble brukbar å spise. Dertil ble fisken stående til langt ut i mai dette år. Prisen på fisken og leveren var etter datidens forhold ganske bra. Agn ble det rikelig å få, og været var særdeles godt. Så utbyttet ble bedre enn det fra først av så ut til. Det var en trykket stemning blant den store ansamling av fiskere, ca 30.000 mann som var tilstede i Lofoten dette året.

*Noen har bestemte
meninger om framtida ...*

Guttedrømmen

Kjellaug Kristiansen

Helt siden Bjørn Kåre var en liten gutt har han vært opptatt av havet og det å bli fisker. På mamma eller pappas fang ble fantasinøret kasta ut, og fantasifiskene var mange og store.

Da han begynte på skolen var yrkesvalget klart. Fisker skulle han bli. Basta!

Kompisene var interessert i fotball og etter hvert moped, men den interessen hadde ikke Bjørn Kåre. Selveste livet var å studere småkrypene i fjæra og være med på sjøen. Time etter time oppholdt han seg i morfars gamle naust for å granske gamle og nye fiskeredskaper. Aldri hørte vi at han kjedet seg. Da han begynte å ferdes på sjøen alene, var jeg mange ganger redd – hadde alt vært skrevet ned, ville nok formatet vært omtrent som

Lofotboka. Når han kom i land etter at det var begynt å mørkne og fikk irettesettelser for det, sa han: ”Mamma, jeg er så kjent her at jeg kan sitte og se bakover hele turen!”

Bjørn Kåre var flink på skolen, særlig godt samfunnsorientert. En dag – da var han vel 15 år – kom han heim fra skolen og var i dårlig humør. De store, blå øyene hans fylles av tårer da han sier: ”Mamma, lærerne bare ler av meg når jeg sier at jeg skal bli fisker. De forstår ikke hva som har bygd opp Nord-Norge”! En eneste lærer viste seriøs interesse og respekt for Bjørn Kåres yrkesvalg. Det snakkes om rekruttering til fiskeryrket, men da må skoleverket endre holdning. Alle har ikke lyst til å bli akademikere og min mening er at man må få lov til å vel-

ge et yrke som man virkelig har lyst til. Bjørn Kåre har aldri vinglet eller skiftet mening om yrkesvalget siden han var 7 år. Som foreldre forsto vi at denne interessen ikke var noe han vokste av seg – og vi støttet han som best vi kunne. Jeg kjente en gang en meget negativ mann. Alt som kom fra hans munn var svartsyn og negative kommentarer. Da jeg fortalte at Bjørn Kåre skulle bli fisker, fikk jeg det overraskende svaret – Da må du støtte han i det! Han hadde selv vært fisker.

Høsten 1992 reiste Bjørn Kåre til

Tidlig krøkes som god krok skal bli, sa de gamle.

Foto: Kjellaug Kristiansen

Fiskerifagskolen på Gravdal. Der gikk han i 2 år. Etterpå gikk han et år i Bodø. Han hadde på forhånd varslet oss om at det var de eneste skolene han kunne tenke seg. En bestemt ung mann!

Så kom han til å avtjene verneplikten. Selvsagt ble det marinen der han var kvartermester med stasjon i Tromsø mesparten av tiden. Men selveste eventyret

Veien ble tidlig staket ut. Fisker var det Bjørn Kåre ville bli.

Foto: Kjellaug Kristiansen

starta da han en januardag i -97 gikk om bord i fiskebåten "Torgesen Junior". Han stortrivdes. Mange opprømte og glade telefoner heim der han fortalte om godt fiske, torskefiske og reketråling i Barentshavet, seifiske og fisket etter havets sølv – silda – deltok han i.

Egentlig ble jeg også fisker den dagen Bjørn Kåre ble det. Omtrent daglig ble

jeg orientert om kvoter, venting på leveranse, jubel når alt gikk bra. Men også mismot, dagevis med landligge på grunn av været eller dårlige fangster, fikk jeg ta del i. Og frustrasjon over fiskeriministren!

Noen ganger når værmeldingen er dårlig, blir jeg sint over Bjørn Kåres yrkesvalg, men så må jeg tenke positivt og si til meg selv: Tenk å ha et yrke som han er så interessert og glad i. Jeg vet at han er i besittelse av store kunnskaper om sitt fag.

I mange generasjoner har kystkvinnene vært redde for sine – far, sønn, bror og mann. Vi har et brennende ønske om at alt går bra og at de gjør gode fangster slik at de kan skjøtte sine forpliktelser. Når stormene raser og angsten knuger, blir mange bønner sendt opp til himmelen, man er så liten og hjelpeløs i forhold til naturens krefter. Skulpturen av kystkvinnen i innseilingen til Svolvær havn – hun som ser utover havet etter sine – var en sterk opplevelse.

Vår familie, som så mange andres, har ikke blitt spart. Både min morfar og farfar fant sin grav der ute på havet, den førstnevnte i 1950 og den andre i 1918.

I min ungdom var det slik at den som ikke ville gå skole, hadde to valg. Enten å hjelpe til på gård, eller å få seg plass om bord på båt, fiskebåt eller fraktskute. Mange gutter valgte det, det krevde liksom ingenting av forkunnskaper. Det kan ha vært opptakten til at enkelte fortsatt i dag – år

2002 – ser på fiskeryrket som et lavstatusyrke. Det er ikke ”fint” nok. Som mor har jeg fått spørsmålet – ”Holder Bjørn Kåre på med ”dette” ennå?” Det er som om det er en barnelek som ingen mening har. Rundt omkring i landet er det massevis av kunnskapsrike fiskere som med rak rygg og med stolthet kan si: ”Ja, jeg er fisker og kan mitt fag!”

Bjørn Kåre har også vært med ”Fårøybuen” fra Vega som hadde stor tilknytning til Værøy. Den båten er nå solgt.

I desember 2001 ble Bjørn Kåre skipper på ”Vengsøyværing” fra Troms, han skulle drive båten noen måneder fordi eieren hadde helseproblemer. Vinterfisket var i full gang. Den 21. januar 2001 var de på tur ut for å trekke garn. Da de var 2 timers gange fra Hammerfest ved Skipsholmen, ble det oppdaget brann ombord i båten. Det ble en 8 timers kamp mot flammene, mannskapet på 4 ble plukket opp av ”Richard With” som kom først til unnsetning. Bjørn Kåre gikk senere om bord i

den brennende båten etter at rednings-skøyta var kommet for å hjelpe til å slukke slik at skadene kunne reduseres.

Bjørn Kåre fylte 26 år i sommer, han fikk sin ilddåp i bokstavelig forstand i forbindelse med båtbrannen, og gjorde de riktige tingene – tross sin unge alder – slik at alle ble berget og ikke fikk fysiske men. Vi nordlendinger er vel ikke alltid så flinke med rosen. Men dagen etter ringte jeg til ham og sa: ”Vi er mektig stolt av deg for at du holdt hodet kaldt så alle ble reddet”. Jeg vet han hadde det vanskelig i tiden etter den dramatiske opplevelsen, men da ”Vengsøyværing” var reparert, var det full iver igjen.

Guttedrømmen om egen båt er absolutt et høyaktuelt tema, så jeg håper at det lar seg realisere. Bjørn Kåre er i dag bosatt og har familie i Hammerfest. Både hans morfar og farfar var fiskere. Slekt skal følge slekters gang. Kanskje det i noen yrker er sterkere bånd til forfedrenes valg.

*Det var nærmest
en revolusjon på havet..*

Den siste Nygaardsvoldbåten

Are Arctander Vik

Frank Rist fra Gravdal er den stolte eier av Nygaardsvoldbåten «Alken», som ble bygd i 1939 i Namsos og er den siste av sitt slag i landet. Nå ligger den ved kai i Ballstad.

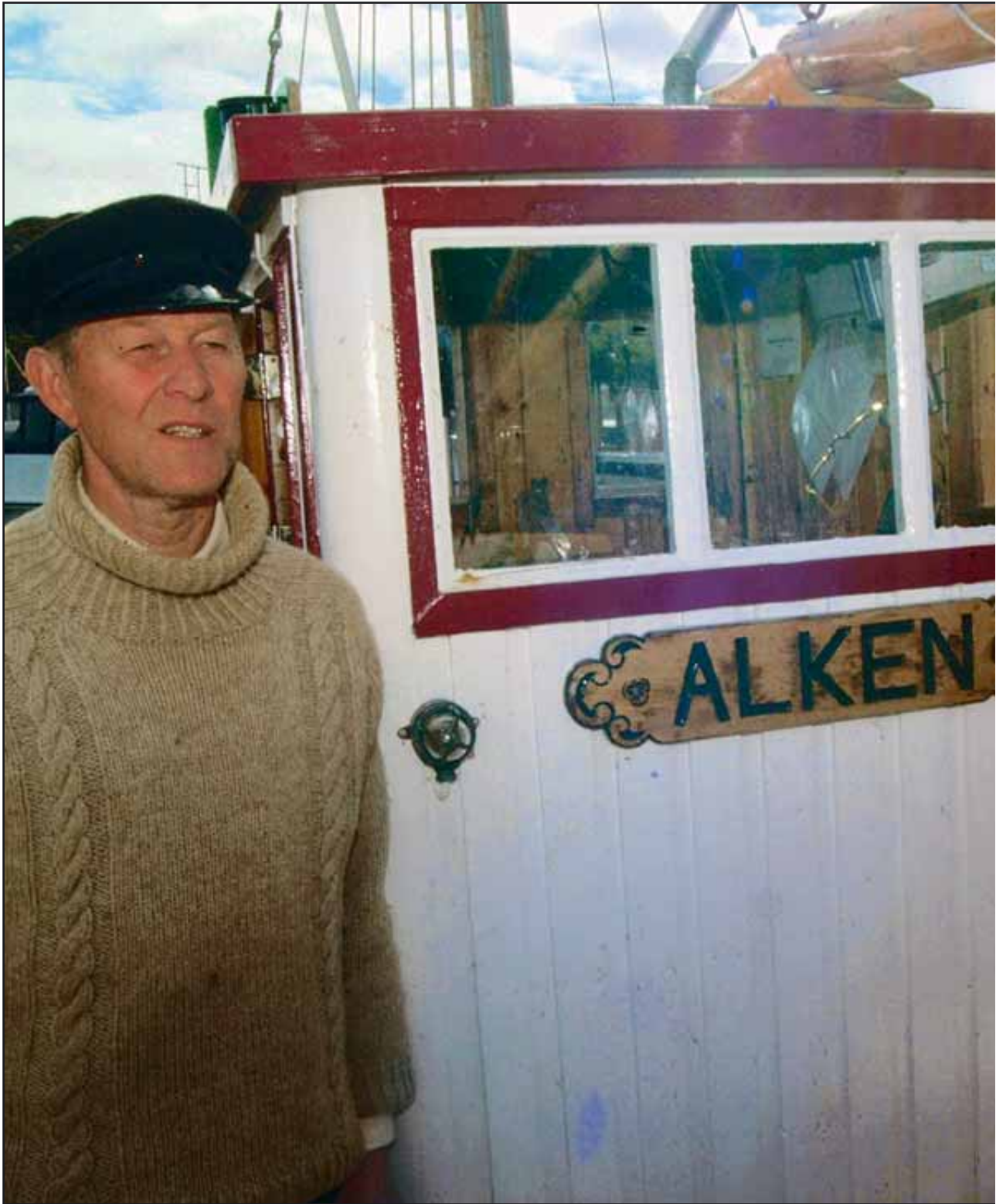
Rist førte den hjem til Helligvær der motoren ble montert av en Rånes. Som en pekepinn om pengeverdien i 1939 i forhold til i dag, forteller Rist at Rånes monterte motoren, en ensylindret 10 hk. Helsett, til en totalpris på 100 kroner! Montasjen inkluderte også keisingen, samt fram— og oppbygg foran styrhuset. Helsett-motoren sto i båten til 1960 da den ble byttet ut med en tosylindret Marna, som gikk jamt og trutt til 1998. Da ble den motoren fulloverhaldt på Marna-fabrikken i Mandal.

Siste vinter «Alken» var i ordinær fiske var sesongen 1968-69. Da hadde den drif- tet i 30 år. Senere har den vært i bruk som fritidsbåt av flere eiere før Frank Rist kjøpte den av Charles Wara i Bodø i 1999. Men den første eier var Olaus Olaussen som kjøpte båten 60 år tidligere som såkalt Nygaardsvoldbåt.

Ifølge Stortingsproposisjon nr. 1 tillegg nr. 5 fra 1939 bevilget regjeringen Nygaardsvold i løpet av seks år ca. 13

Nygaardsvoldbåten "Alken" er en del av kulturarven fra mellomkrigstiden, og den stolte skipper Frank Rist, er seg sitt ansvar bevisst og har restaurert den tett opp til originalen:

Foto: Are Arctander Vik

”Alken” ble bygd i 1939 og er sannsynligvis den eneste gjenlevende av de ca 450 ”Nygaardsvoldbåtene” som ble bygd i tidsrommet 1933-1939.

Bildet har vi fått låne av Frank Rist.

millioner kroner til anskaffelse av fiske-redskaper og bygging av småbåter.

I tillegg til de 13 millionene ble det bevilget 3,5 millioner kroner som gjorde det mulig å bygge ca. 450 nye, tidsmessige motorfiskefartøyer, som på folkemunne ble kalt «Nygaardsvoldbåtene».

Ved siden av å modernisere fiskeflåten, hadde investeringen betydelige ringvirk-

ninger for kystens arbeidsliv. Nybyggene gjorde det mulig for fiskerne å ta større fangster, som igjen kom hele landet til gode i form av verdien fisken representerte som eksportprodukt.

Yrkesfiskere fikk kjøpt båtene til en forholdsvis rimelig pris mot at de forpliktet seg til å hyre mannskap og ro fiske.

— Men om de ikke oppfylte betingelsene, måtte de selge båten til andre som ville drifte, forteller Frank Rist.

Nygaardsvoldbåtene er av kryssertypen, rigget for stor— og fokkeseil. Båten er 9,9 m. lang, 2,85 m. bred og den stikker 1,5 m. dypt, og er ifølge Frank Rist en

god seiler. Båten er restaurert og har nytt dekk, ny bakke og lugarkappe, nytt rorhus og innredning i lugaren mens lasterommet er gjort om til soverom med fire sengeplasser.

Forøvrig er «Alken» rigget med moderne teknisk utstyr, diskret plassert i styrehuset, for å holde på det gamle preget. — Ja, og alt restaureringsarbeidet er utført med respekt og lagt tett opp til den originale stilen, forklarer Rist, som bruker «Alken» som kombinert fiske— og fritidsbåt.

Skroget er opprinnelig. Verken plank eller spant er skiftet ut. Noe Rist forklarer med

Nygaardsvoldbåtene skapte nærmest en revolusjon på havet.

Bildet har vi fått låne av Sigurd Olaussen.

at materialet er seintvoksende tømmer som ikke ble felt før det var fullt utvokst. — Derfor holder det seg utrolig godt, forklarer den stolte skipperen og forvalteren av kulturarven fra mellomkrigsårene.

Og det er ikke fritt for at så vel eier som gamlekarene overmannes av nostalgiske følelser når «Alken» er ute på havet og «dunk-dunk-motoren» vekker minner fra en forgangen tid.

*Hun måtte kjempe for bunaden,
men ga aldri opp...*

Arnolda Dahl og Lofotbunaden

Dag Sørli

Den mørkeblå Lofotbunaden med de stiliserte blomstermotivene kan vi nok med en viss rett kalle en nyskaping. Bunaden så dagens lys først i årene etter den siste krigen, og Lofotbunadens tilblivelseshistorie ble en heller vanskelig og hard kamp.

Det er den iherdige og initiativrike Arnolda Dahl fra Storfjordvik som har mesteparten av æren for at kvinnene i Lofoten kan kle seg i sin spesielle bunad til høytid og fest.

I 1940 tok Hol husflidnemnd i Vestvågøy opp tanken om å få laget en egen bunad for distriktet. Det var nok mest Arnolda Dahl som sto bak forslaget, og det var også hun som gjennom mange vanskeligheter og problemer manøvrerte Lofot-

bunaden til den endelige godkjenning og seier.

I tidens løp er det blitt skrevet mangt og mye om Lofotbunaden. I denne lille artikkelen skal vi derfor bare ta for oss en del av de mindre kjente sidene ved bunadsspørsmålet for Lofoten. La oss bare først slå fast at snittmønstret til bunaden har lange tradisjoner her i Lofoten, og at det i hvert fall kan sted- og tidfestes tilbake til 1838. Det var Arnolda Dahls bestemors brudedrakt og ellers andre plagg som er funnet her i Lofoten som ble utgangsmaterialet. Bunaden har et skjøtelig med inn-

*Lofotbunaden er vakker og er blitt
Lofotkvinnenes festplagg.*

Foto: Ole P. Rørvik.

svinget, tettsittende rygg og brystfolder. Det er 6 knapper ned til midjen på trøya. Stakken er 2,5 meter vid, og har 4 folder ved hofta. Bak er stakken rynket.

Hetta, eller lua, er egentlig laget etter en gammel modell som en hadde funnet i Borge, men er et plagg som vel neppe kan kalles stedtypisk for Lofoten.

Selve snittet og fasongen skulle altså ha gode nok tradisjoner her i distriktet. Det som skulle vise seg å volde de fleste brudljene, var fargen - og ikke minst de broderimønstrene som ble valgt.

De kvinnene som arbeidet med bunaden, ble ganske tidlig enige om at de ville bruke Lofotens rike blomsterflora som motiv på drakten. Derfor hadde de overlatt til den kjente broderieksperten og maleren Edvarda Lie å lage utkastet til broderiene på Lofotbunaden. Edvarda Lie bodde den gangen i Oslo, men hun var opprinnelig fra Lofoten. Hun var mer enn villig til å lage forslagene til broderiene; de skulle på en måte være hennes gave til kvinnene i Lofoten. Arnolda Dahl påtok seg så å utføre broderiene som senere ble vist fram for eksperter på bunadspørsmål. De uttalte seg om at broderiene var pent utført og at de var «pene». Men noen stormende mottakelse fikk verken bro-

deriene eller Edvarda Lies mønsterforslag.

I 1949 skrev Gunnvor Trøttestad til fru Wicklund i Kabelvåg:

«Jeg vil bemerke at jeg sitter ikke i noen nevnd eller komité. Det er min private mening jeg vil si. Dere har lagt ned et godt arbeid i å skaffe livstykke av en så god form, og dertil den gamle huen. Men broderiet synes jeg ikke hører hjemme i Lofoten. Det kan like godt være blitt til på Hedemarken eller en annen flatbygd, da Lofoten skulle ha sterke, lysende farger — rene farger stillet opp mot hverandre som i middelalderen. Ikke noe vekt frøkenbroderi som hører hjemme hvor kanskje by og land løper over i hverandre.»

Dette var hard kost å svelge for de fleste. Kunne virkelig fru Trøttestad mene at kvinnene i Lofoten ikke var i stand til å brodere? Nordland husflidlag tolket det i hvert fall dithen, og tok skarp avstand fra påstanden og skrev bl. a.: «Med hensyn til den tekniske siden av saken, så er nok Lofotkvinnene på høyde med kvinner i det hele land når utbroderingen av festdrakten skal gjøres.»

Den som kanskje tok disse uttalelsene mest personlig, var bunadens ivrige forkjemper, Arnolda Dahl. Senhøsten 1949 hadde hun vært i Oslo. Da hadde hun avlagt fru Trøttestad en rekke besøk; noe som altså fikk fru Trøttestad til å skrive til fru Wicklund i Kabelvåg. Og Arnolda Dahl hadde også vært i konferanse med

Lofotbunadens ivrige forkjemper, Arnolda Dahl.

Bilde fra Lofotboka –79.

”Landsnemnda for bunadspørsmål”. I en artikkel som stod i «Lofotposten» 7. februar 1958, mintes fru Dahl dette møtet ikke uten en viss bitterhet.

«Senhøsten 1949 reiste jeg selv til Oslo for å konferere med landsnevnden, som fremdeles bestod av Gunvor Trætteberg og statskonsulent R. Nordby pluss Klara Semb. Den siste en meget sympatisk dame som gav meg gode råd og vink om monteringen av bunader.

Gunvor Trætteberg av slo kaldt Edv. Lies broderimønster. «Broderier passer kun for fladland», sa hun og spurte videre: «Kan de brodere i Lofoten»? Statskonsulenten presenterte en fremragende uvitenhet ved sitt spørsmål: «Vokser blåklokker i Lofoten»?

Min protest mot G. Trættebergs drakt med røde og gule bånd på, og det ordskiftet som fant sted ved dette sammenstøt, blir for meget å ta med fra bunadfronten i Oslo.

Det var nu tredje gang jeg var i Oslo i denne 5-årsperiode, og resultatet var en helt unødvendig innblanding og en radikal misoppfatning og uvitenhet, både om Lofotens natur og folkesjel — fra en egenmektig domstol.»

Dette var altså Arnolda Dahls egne ord om dette møtet. Det skulle gå ganske tydelig fram at hun ikke satte så stor pris verken på fru Trættebergs innblanding, eller den innblandingen som

”Landsnemnda for bunadspørsmål” sto for.

I 1959 tok Lofoten ungdomsfylking saka opp. I en lengre redegjørelse til «Bunadsnemnda» heter det blant annet:

«Det er no snart 20 år sidan arbeidet med bunaden for Lofoten tok til, og 8-9 år sidan den kom i produksjon. I dette tidsrommet har kring 600 Lofotkvinner heime og ute skaffa seg dette stasplagget. Vi i Lofoten kjenner det sårt og vondt at bunaden vår ikkje er godkjend av den nemnda som sett «den offentlege stempele» sin på slike ting. Å bremse bunaden ved ikkje å gje godkjenning, vil vera som å setja stenge for vårflaumen. Men dei meir enn 15 000 Lofotkvinnene vil vera hjartegladd den dagen bunaden er godkjend.»

For å sikre Lofotbunadens framtid tok Vestvågøy Husflidlag i 1980 kontakt med Husfliden i Bodø for påtegning og salg av Lofotbunaden. Fra 1987 har også Husfliden i Vestvågøy levert bunaden.

Brit Sandnes Pedersen har laget modellen til kâpet til Lofotbunaden etter modell av gamle ”kjerringkåper” fra 16-17-hundretallet. Kâpet ble godkjent av bunadsnemnda i 1986.

Artikkelen sto opprinnelig på trykk i Lofotboka –79, men tilføysene er selvsagt gjort i ettertid.

*Lofotboka –79 var første årbok,
men manns minne kan
være så mye...*

Og året var 1979

Odd Gjerstad

Året er 1979, Det var året for den første Lofotboka. Men det var også det året da samferdselsministeren – som var Asbjørn Jordahl fra AP — måtte fraktes i trailer under et lofotbesøk ettersom riksvei 19 plutselig var blitt til en vannvei, og bare kunne forseres med høyt ruvende doninger. Tross veivesenets iherdige anstrengelser for å bedre inntrykket.

Været

Været er ofte det vi først tenker på når vi skal se oss tilbake gjennom tidene. Spesielt minneverdige år er de som huskes for ekstreme værforhold. 1979 er et av disse. En vinter preget av voldsomme snøfall og kaotiske trafikkforhold over det meste av Lofoten, uvær og mørklegging av mange samfunn, spesielt i Vest-Lofoten.

Etterfulgt av en relativ sur og kald vår, før sommeren slo til med uvanlig lite nedbør, gode temperaturer og sol. Men høsten straffer oss hardt med mer uvær, springflo og oversvømmelser. Det ble en helsvart jul med regn og strømbrudd.

Slik kan vi altså også minnes dette året da Lofotboka debuterte med sin første utgave, og nå foreligger for 25. gang.

Men året var selvfølgelig mye mer enn bare vær.

Lofotposten som kilde

Vi har lest i Lofotposten på Vågan biblioteks mikrofilmsamling i Svolvær. Det er en reise gjennom årstidene, fra nyttår til nyttår, og hvor man fortløpende kjenner dagen før solen rekker å gå ned. Slik

kjenner man også fasiten for et helt år etter noen timer.

Men la oss starte i årets første, nypussede måned. Og selvsagt innledes januar som den alltid har gjort i Lofoten gjennom tidene, med vurderinger og spekulasjoner for årets forestående Lofotfiske. Det ser ikke verst ut, med garnfangster på opptil 9.000 kilo for Senja. Fra Værøy meldes det til og med om en fangst på 1.000 kilo på åtte-ni stamper fra Røsthavet allerede en av de aller første januardagene, halvparten skrei. Og når så havforskerne spår et lofotkvantum på 40 — 57 millioner kilo, ser det ganske lyst ut, men kanskje dårligere enn i 1978.

Fasiten forteller for øvrig at årets Lofotfiske slutter, med en totalfangst på 43.387 tonn, som altså er innenfor det forskerne spådde før sesongen. Det er likevel 14.000 tonn mindre enn i 1978.

Kalender i Flakstad

I Flakstad prøver man seg med noe nytt. Der skal de begynne å gi ut lokale kalendere med gamle bilder fra kommunen.

Dermed er de blant de første som prøver seg med noe som i årene fremover skal bli meget populært i en lang rekke kommuner.

Lofoten et veirike

1979 skal også bli det året da en rekke store samferdselsprosjekter vedtas og igangsettes i Lofoten. Arbeidet er allerede i gang på Reine-Hamnøy-broene, og går godt fremover. Sundklakkbroen er net-

topp ferdig, og i begynnelsen av året kommer så meldingen om at arbeidet med Gimsøy-broen i samme området skal starte opp til våren. I Flakstad vedtar man å prioritere Fredvang-broene, fremfor rasikring av den meget utsatte Myrlandveien. Planleggingen av Henningsvær-broene er i full gang, og arbeidet starter utpå høsten. Lofoten er i ferd med å bli normalisert til en veifast region.

Vannkrise på Værøy – feiring på Røst

På Værøy er de bekymret, meldes det 9. januar. Det er full vannkrise, slik det var i 30-årene. Det har vært helt fritt for vann i kranene de siste 10 dagene, forteller Adolf Torstensen på Tyvnes. Arbeidet er i gang med å ta opp igjen den gamle statsbrønnen som ble fylt igjen. Øya mister også strømmen på grunn av saltbelegg og ising.

Men på Røst er det tid for litt feiring. Klokkeren gjennom 30 år, 70-årige Gunvald Andersen hedres med Kongens fortjenestemedalje, og ordfører Evald Andersen står for overrekkelsen.

Men klokkeren har slett ikke bare vært klokker. Han har også fungert som "hjelpепrest" ved begravelser, nøddåp og sykehusbesøk. Røst-presten bor nemlig på Værøy, og alle de gangene han har vært værhindret fra å komme er det klokkeren som ofte har måttet trå til.

Nytt liv på Ure

På Ure blir det nytt liv i fiskeværet etter at det lenge har ligget i dvale i den tid det

har vært i en skipsreders eie. Nå skal tre lokale personer kjøpe fiskeværet og starte med oppdrett av laks og ørret.

Snø og uvær

Mot slutten av januar kommer det første store snøfallet i Vest-Lofoten. Flere steder isoleres, og hele kommunen mørklegges da snøras begraver høyspentlinjene. Dette gjentar seg gang på gang utover vinteren, også i Øst-Lofoten. Stadige ras gjør stor skade på hus, driftsbygninger og kjøretøy. Men ingen liv går tapt. De voldsomme snøfallene avløses etterhvert av mildværsperioder med oversvømte veier, nye ras og periodevis stopp i all rutekjøring.

Brøytebudsjettet i Vågan er oppbrukt på fem uker, og 19 bygdeveier blir tatt ut av brøyteplanen. Østre Vågan, Gimsøy og Laukvik står i fare for å bli innesnødd.

Det er forøvrig ikke bare fisk å få i Lofoten denne vinteren. Odd Hamnes med snurrevadbåten "Helge Hamnes" fikk en bil i nota — en Citroen — ved Moholmen fyr. Nota revnet og påførte Hamnes store ekstrautgifter. Og mars innledes med mer uvær.

Kommuneøkonomi

I Vågan er økonomien dårlig. Kommunen har ubetalte regninger for 3,7 millioner. Flere samfunnstjenester er i fare. Mens Røst kommer med spesialtilbud til sine innbyggere: Kommunen vil engasjere en altmuligmann og vedlikeholdsarbeider til tjeneste for eldre og uføre. Værøy har derimot sine problemer: Bensinsalget er

slutt. Forhandleren Bjarne M. Fagertun har ikke fått godkjent tomt for tankanlegg, og gir derfor opp bensinsalget. Folk må nå selv sørge for å få bensin fra fastlandet.

I midten av mars konstaterer Lofotkraft at vinteren har vært svært kostbar. Det vil ta flere måneder å rette opp alt som er skadet i Lofoten.

Skolestreik og kunstnersentrum

På Laupstad bakser de med sitt. En langvarig skolestreik har pågått i protest mot uholdbare skoleforhold, og de krever at kommunen forplikter seg til å bygge ny skole. Det skjer i løpet av året, og før årets utgang er byggingen i gang.

Helt på tampen av mai åpner Nordnorsk Kunstnersentrum i den gamle telegrafbygningen ved torget i Svolvær, mens planleggingen er i full gang med nytt lokale på Svinøya. Og nok en gang blir Vest-Lofoten rammet av uvær. Denne gang blir forskalingene på Reine-Hamnøy-broene betydelig skadet.

På Vestvågøy må man trolig belage seg på at rådhusutbyggingen blir utsatt til 1980. Rådhuset er planlagt for stort og dyrt, og planene må omarbeides. Billigere blir det ikke av at kommunen må betale rådhusrådkitekten 165.000 kroner i erstatning for å ha brutt kontrakten med ham.

Lofast

Og litt mer kommunikasjon: Lofotveiens "far", Harald Dreyer, lanserer igjen den

gamle tanken om en Lofotens fastlandsforbindelse, slik planen for Lofotveien opprinnelig forutsatte.

Skrova

I Skrova ser man også lyst på fremtiden. Hos Karsten J. Ellingsen har man utbyggingplaner for 7-9 millioner for fryseri og forkjøkken. Der kan man også konstatere at årets hvalsesong har endt med at hele kvoten på 1.690 dyr er tatt. Og samme sted har 12-årige Nina Olsen brettet 53.000 kartonger til hvalkjøttporsjoner og tjent 1.600 kroner til feriekassen.

Fortidsfunn

Amatørarkeolog Kåre Ringstad på Vestvågøy har på egen hånd gjort store funn, blant annet en ødegård fra jernalderen og steinalderboplasser og gammetuffer. Han går fagfolk en høy gang, sies det i fagmiljøet.

Lundefuglen

Mer nedslående nyheter kommer fra Røst hvor alle ungekull av lundefugl er omkommet av matmangel. Tragedien fra i fjor har gjentatt seg. Det vil si at en halv million unger har strøket med. Direktoratet for jakt og viltstell har startet et sjøfuglprosjekt, men det er usikkert med penger.

Ny organisering, telt og skole

På Vestvågøy opprettes Vestvågøy lensmannskontor. Samtidig legges Borge lensmannskontor og Buksnes og Hol lensmannskontor ned, etter flere generasjoners drift.

Men i Stamsund må konstituert distriktslege Reigstad nøye seg med å bo i telt siden kommunen ikke har klart å skaffe ham bolig. Festligere er det når "Erling Jarl" i midten av august hyllest ved anløpene i Stamsund og Svolve for sine 30 år i Hurtigruten.

Glede er det også i Digermulen der man kan ta i bruk nyskolen etter 10 års kamp og utkantopprør. Og ved skolestart kan det slås fast at det har vært den fineste sommer siden 1960, ja, den kan også sammenlignes med 1930, 1934 og 1937. Det har svært tørt, bare 10-30 prosent av normalen. Det var tropenatt i Lofoten 9. juli.

Ulykker

Havet gir, men krever også: Den 50 fot store reketråleren "J. Sandnes" fra Gravdal forliser i Barentshavet. Tre mann omkommer, blant dem den 46-årige skipperen Helmut Sandnes fra Gravdal, gift og med fem barn.

Svært alvorlig kunne det også ha blitt på Værøy da et dynamittlager på 150 kilo sprengstoff tilhørende veivesenet gikk i luften natt til 2. september. Årsak ukjent.

Fire mann og en hund berget av et redningshelikopter på Værøy da frakteskuta "Nystjernen" av Stamsund gikk på grunn ved innløpet til Røstnesvåg. Fartøyet lar seg ikke berge.

Valg i Lofoten

Oså er det kommune— og fylkestings-

valg. Høyre-vinden blåser også for fullt i Lofoten, mens Arbeiderpartiet går tilsvarende tilbake — bortsett fra på Røst og Værøy hvor det stort sett holdt stillingen. På Røst blir Magnor Arntzen ny ordfører, på Værøy Bergiton Solaas, i Moskenes Hans Husby, i Flakstad Gunnar Rørtveit og i Vågan Thor Wikan. Den største overraskelsen kommer i Vestvågøy hvor AP's Johs. Sundrønning blir gjenvalgt med støtte fra fire borgerlige utbrytere. Petter Limstrand fra Senterpartiet ville ellers ha vært den sterkeste kandidaten etter den sterke borgerlige fremgangen.

Valgmåned er ikke over før Svolvær Skipsverft med 50-60 arbeidsplasser blir slått konkurs etter å ha slitt i lange tider.

Godt kveitehall

For andre går det bedre: På tre sjøvær i løpet av en måned har "Leibøen" fra Værøy, eiere Einar og Frank Lorentzen, tatt nærmere 26.000 kilo storkveite til en samlet verdi på 600.000 kroner. Snittvekten på kveita er på 45 kilo. Største enkeltfangst er på 12.200 kilo.

Litt av hvert

På Vestvågøy kommer det denne høsten til protester mot de lange kommunestyremøtene, etter et 10 timer langt møte. — Dette strider mot arbeidsmiljøloven, sier Jac. Johansen.

Men på Ramberg arbeider to ungdommer, Tor Olav Berre og Jan Helge Haneberg, alt de kan for med egne hender å bygge et bilverksted.

Mer vær

Mens året ble innledet med voldsomme snøfall, er senhøsten totalt snøløs. Men nedbør er det nok av. Det merkes på Svarholt skole ved Stamsund, som er i ferd med å råtne etter flere års vannlekkesjer. Flere klasserom må nå rømmes etter oversvømmelser.

Mange måtte også rømme da springfloa rammet Lofoten i begynnelsen av desember. Torvet i Kabelvåg ble oversvømmet, og kaier og kjellere ble satt under vann. Men Lofoten slapp relativt heldig fra det ettersom det var rolig vær.

I Lofoten stables det ennå plank i naust og kjellere etter forliset av øst-tyske "Karlshorst" i Nappstraumen 1977. Uværet i høst har trolig revet løs enda mer av lasten.

Den urolige og stormfulle høsten fortsetter også idet julehøytiden begynner å nærme seg. Det ender med strømbuud flere steder natt til julaften, og mange får fryseboksene ødelagt. I det hele tatt en svart og uværspregt jul. Veiene er i full oppløsning etter all nedbøren og veivesenet står maktesløs i romjula. Og noen statsråd er heller ikke i sikte. Været legger naturlig nok en demper på nyttårsfeiringen. Men bråk blir det i Svolvær da politiet arresterer en ungdom. 30 ungdommer nærmest stormer politivakta og krever kameraten utlevert. Det resulterer i at ytterligere tre ungdommer blir arrestert før politiet får roet ned og jaget ungdommene ut.

Men ellers slutter året som det begynte, og som det til alle tider har gjort i Lofoten, med den evige spenningen og

undringen foran kommende sesong. Den første oppsigtorsken er tatt og smakt. Og fiskerne gjør seg igjen klar.

— og hva ellers i nord?

1979 ble et av de helt store brannårene i Nord-Norge. Året ble ellers preget av den begynnende storkonflikten omkring Alta-Kautokeinovassdraget. Vi kaster her et raskt blikk på de største hendelsene i den øvrige landsdelen utenom Lofoten:

Januar innledes med at en brann utsletter to kvartaler trehusbebyggelse på Rognan. 35 personer mister arbeidsplassene, to familier blir husløse, men ingen blir skadet. To dager etter brenner den 113 år gamle Latinskolen i Tromsø ned. Den huset byens administrasjon. Heller ikke her ble noen skadet.

I begynnelsen av februar overleveres 60.148 underskrifter til Stortingets samferdselskomite til støtte for den største hurtigrutestørrelsen. Det er Lofotposten som står bak underskriftskampanjen.

En sovjetisk tråler er savnet i Barentshavet. Eneste spor er to døde i en redningsflåte. Litt lenger ut i februar ødelegger en brann i Karlsøy kommune verdier for 30-40 millioner kroner. Et fiskebruk, butikken, posthuset og deler av et kaianlegg blir ødelagt.

I midten av mars omkommer 11 eldre pleiepasienter i en brann ved det nye sykehjemmet i Sandnessjøen.

En uke senere innleder sogneprest Børre Knudsen i Balsfjord sin kamp mot abort-

loven. Han frasier seg sitt statlige embede, men fortsetter som sogneprest.

I slutten av måneden blir det konstatert at 15.000 sjøfugl er omkommet av oljeforurensning i Varangerfjorden, og en kobbeinvasjon ødelegger garnbrukene og torskefisket i Varangerfjorden..

I begynnelsen av mai innstilles letingen etter den danske fiskebåten "Ready" vest av Andøya. Fem mann anses omkommet..

I slutten av måneden blir det oppdaget smittsom hjernehinnebetennelse hos tre personer i Lødingen. En av dem dør. Omtrent samtidig blir flere hus rasert da en demning brister i Pasvikelva.

I begynnelsen av juli starter de første demonstrasjonene mot Alta-Kautokeino-utbyggingen. 30-40 personer sperrer anleggsveien. En ny storbrann i nord: Et fiskebruk og flere bolighus brenner ned til grunnen i Gamvik.

I slutten av august forliser tråleren "Tromsøysund" på Skolpenbanken, men hele mannskapet på 11 berges av sovjetisk fartøy.

Og i oktober sultestreiker samene utenfor Stortinget i protest mot Alta-utbyggingen. Fire dager etter avblåses sultestreiken etter at regjeringen har gitt løfte om å utsette utbyggingen.

Lokalhistorie i 25 år

Denne utgave av Lofotboka markerer at årboka nå har passert sine første 25 år. Det blir mange sider lokalhistorie!

Årets utgave spenner fra Digermulen i øst til Røst i vest – med mange spennende stopp underveis. Du får møte telthandlerne i Stamsund og oppleve hvordan det var i Svolvær i ”gamle dager”. Hendelser fra krigen i Lofoten og frodige barneminner fra Ramberg går hånd i hånd med industrieventyret i Moskenes. Du får bli med til Æsholmene – og får innføring i historien om Hol kirke. I årets utgave treffer du jenta som valgte fiskeryrket – og guttungen som bestemte seg for å bli fisker. Historien om kirkegårdsgraven Jakob på Værøy bringer inn den gode fortellerkunsten. Vi tror du vil kose deg med Lofotboka –03!

Besøk oss på nettet
www.lofotboka.no

